

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA FINANCÍ A ÚČETNICTVÍ

Katedra finančního účetnictví a auditingu

Hlavní specializace: **Účetnictví a finanční řízení podniku**

Nikola Šeborová

70 LET FORMOVÁNÍ ČESKÉ ÚČETNÍ PRAXE

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. Miloslav Janhuba, CSc.

2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „70 let formování české účetní praxe“ jsem vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označila a uvedla v příloženém seznamu.

V Praze dne

Poděkování:

Na tomto místě děkuji panu prof. Ing. Miloslavovi Janhubovi CSc., vedoucímu mé práce, za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování daného tématu.

1 Obsah

2	Úvod	6
3	Charakteristika období	7
3.1	První republika 1918 – 1938.....	7
3.2	Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava 1939 – 1945	9
3.3	Období po druhé světové válce 1946 – 1951.....	11
3.4	Účetní evidence 1952 – 1965	13
3.5	Dvouokruhové účetnictví 1966 – 1974.....	14
3.6	Jednookruhové účetnictví 1975 – 1989	14
4	První republika 1918 – 1938	16
4.1	Charakteristika a požadavky na účetnictví	16
4.2	Jednoduché účetnictví.....	17
4.2.1	Účetní knihy	17
4.2.2	Účtování obchodních případů	20
4.3	Podvojný účetnictví	20
4.3.1	Rozdíly mezi jednoduchým a podvojným účetnictvím	20
4.3.2	Účty	21
4.3.3	Účetní knihy	22
4.3.4	Účtování obchodních případů	23
4.4	Obchodní školství	24
5	Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava 1939 – 1945.....	27
5.1	Charakteristika účetnictví	27
5.1.1	Oceňování aktiv a pasiv	29
5.1.2	Účtování v průběhu roku.....	30
5.1.3	Účetní doklady	30
5.2	Základní pravidla podvojného účetnictví	31

5.3	Účetnictví podle minimálních požadavků	32
5.4	Účetnictví v obchodě střední velikosti	34
5.4.1	Účtárna ve středním průmyslovém podniku	35
5.5	Obchodní školství	36
6	Období po druhé světové válce 1946 – 1951	38
6.1	Podnikové účetnictví	38
6.2	Účtová osnova	40
6.3	Charakteristika účetnictví	41
6.3.1	Uzávěrka účetních knih	43
6.3.2	Účetní závěrka	43
6.3.3	Průpisová soustava účetnictví	44
6.4	Obchodní školství	44
7	Účetní evidence 1952 – 1965	46
7.1	Charakteristika účetnictví	46
7.1.1	Účetní evidence	46
7.2	Obchodní školství	54
8	Dvouokruhové účetnictví 1966 – 1974	56
8.1	Obchodní školství	64
9	Jednookruhové účetnictví 1975 – 1989	65
9.1	Řízení účetnictví	65
9.2	Obchodní školství	68
10	Závěr	70
11	Seznam literatury a pramenů	74
12	Přílohy	77

2 Úvod

Už z názvu diplomové práce vyplývá, že jejím předmětem bude historicky orientované téma. Práce bude zaměřena na české účetnictví a účetní praxi v letech 1918 až 1988. Důvodem pro výběr daného tématu bylo zejména to, že podobná literatura na danou problematiku téměř neexistuje, což je velká škoda. Proto cílem bude tuto mezeru vyplnit. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci zabývající se historií, bude úvodní krátká část věnována obecné historické charakteristice.

Z hlediska zvýšení přehlednosti bude dále práce rozdělena do šesti časových úseků, konkrétně se bude jednat o následující:

- První republika 1918 – 1938,
- Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava 1939 – 1945,
- Období po druhé světové válce 1946 – 1951,
- Účetní evidence 1952 – 1965,
- Dvouokruhové účetnictví 1966 – 1974,
- Jednookruhové účetnictví 1975 – 1989.

V jednotlivých obdobích bude vždy určitým způsobem charakterizováno účetnictví s největším důrazem na soustavu podvojného účetnictví. Dále by práce měla podávat například přehled o vývoji účetní terminologie, formy účetnictví, účetních výkazů, účetních knih, cílů a účelů účetnictví, způsobu účtování a účetní praxe.

Pro práci účetního je vždy důležité mít určité teoretické základy, které zpravidla získá studiem na příslušné odborně zaměřené škole. Z tohoto důvodu bude část práce věnována školství, zejména pak ekonomicky zaměřeným středním školám jako obchodní a ekonomické školy (akademie).

3 Charakteristika období

Vzhledem k tomu, že se diplomová práce zabývá historií české účetní praxe v období 1918 – 1989, je jistě vhodné na začátek vymezit historický kontext jednotlivých období. Následující text není podrobným rozbořem dějin, protože to není předmětem diplomové práce, jedná se pouze o stručnou charakteristiku příslušných období.

3.1 První republika 1918 – 1938

Československá republika vznikla 28. října 1918 a skládala se z následujících oblastí: Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi. České země byly průmyslově-zemědělsky orientované. Naproti tomu Slovensko bylo agrární. [9]

Mezi důležité okolnosti, které provázely vznik Československé republiky, patřily:

- měnová odluka,
- pozemková reforma,
- nostrifikace společností,
- repatriace akcií do českého a slovenského vlastnictví,
- zrušení šlechtických titulů,
- jednorázová dávka (daň) z majetku. [13]

Významnou událostí bylo osamostatnění československé měny spojené s měnovou reformou v roce 1919, která se pojila s osobou dr. Aloise Rašína, prvního ministra financí. Reforma měla dva hlavní cíle: osamostatnit se od rakousko-uherské měny prostřednictvím vytvoření vlastní měnové soustavy a potlačit inflaci. Novou měnovou jednotkou se stala koruna československá (Kč). [13]

Pozemková reforma byla uskutečňována zabráním půdy státem na základě Záborového zákona, který určoval výši, od které se mělo provádět zabírání půdy, probíhala v letech 1919-1920. Byl zřízen Státní pozemkový ústav, který sestavil soupis zabraného majetku. Přídělový zákon stanovil pravidla a postup rozdělování zabrané půdy. [13]

Vzhledem k tomu, že důležité podniky v ekonomice měly sídla mimo československé území, byl přijat zákon o nostrifikaci (uznání platnosti) akciových společností. Zákon požadoval, aby podniky, které mají sídlo mimo Československo, ale vyrábějí nebo provozují obchod nebo dopravu na území Československa,

přenesly své sídlo do Československa. Hospodářské vedení společností mělo být také na českém a slovenském území. Tomuto zákonu podléhaly akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným, banky, pojišťovny a penzijní ústavy. Repatriací akcií byl myšlen přesun vlastnictví akcií od rakouských a maďarských osob do českých a slovenských rukou. Repatriace akcií nebyla povinná, ale docházelo k ní ve větším množství. Nostrifikace probíhala od roku 1919 asi do roku 1929, ale s rozdílnou intenzitou a odlišně v rámci českého a slovenského území. Celkem bylo nostrifikováno přibližně 235 podniků a zároveň došlo k růstu počtu akciových společností nově vzniklých v Československu. [13]

Důležitou právní normou byl hospodářský zákon českého státu ze září 1918, který nebyl přijat, ale jeho části se staly součástí jiných zákonů. První republika přejala zejména právní normy z Rakouska-Uherska tzv. recepční normou (Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.). V tomto ohledu došlo k problému, protože v české oblasti platilo rakouské právo a na slovenské části uherské, to vedlo k nesouladu, který nebyl až do války překonán. V meziválečném období platil na českém území Všeobecný obchodní zákoník z roku 1862, doplněný Zákonem proti nekalé soutěži (č. 111/1927 Sb. z. a n.). Živnostenské právo zajišťoval Živnostenský řád z roku 1859, který byl v roce 1924 rozšířen i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. [9]

Z Rakouska-Uherska přetrvávaly vysoké daně, které neumožňovaly rozvoj obchodu a zvyšovaly inflaci (cenovou hladinu). Proto byla 15. června 1927 schválena reforma daní, obsahující následující zákony: zákon o přímých daních, zákon o nové úpravě finančního hospodaření obcí a zákon o stabilizačních bilancích. Zákon o daních z příjmů se zaměřil na významné snížení daňového zatížení průmyslového, obchodního a zemědělského podnikání. Zákon o nové úpravě finančního hospodaření obcí určil maximální omezení přírážky obcí a okresů. Zákon o stabilizačních bilancích se zabýval spravedlivějším vyměřením daní pro podniky. [9]

V roce 1921 došlo k hospodářské krizi, jejíž základní rysy byly: nadvýroba s následným zlevňováním zboží, pokles průmyslové produkce, růst nezaměstnanosti, utlumení ve stavebnictví, pokles zisků i nominálních mezd a růst počtu bankrotů podniků. Oživování ekonomiky probíhalo v letech 1924 – 1929, kdy se stabilizovaly ceny, mzdy a kurz koruny. [13]

Období 1933 – 1936 bylo ve znamení opětovné hospodářské krize, kdy klesla průmyslová výroba, rostla nezaměstnanost a poklesly ceny. V období krize probíhalo zasahování státu do hospodářství formou snahy: vyrovnat poptávku a nabídku omezováním výroby a podporou spotřeby, zmírnit nezaměstnanost, regulovat ceny, zvýšit rentabilitu podnikání a ochránit domácí trh. Bylo vydáno velké množství zákonů, které umožňovaly větší státní regulaci. Kartelový zákon zajišťoval moc již existujících kartelů a rozšiřoval monopolizaci na další obory a podniky. V zemědělství vznikl obilní monopol. V mnoha oblastech podnikání bylo zakázáno zakládat nové podniky, například textilní, oděvní, sklářský, potravinářský, autobusová doprava, obchodní domy a další. Docházelo k ochraně domácího zboží formou zvyšování cel a zároveň probíhala podpora vývozu. Nejvíce státní regulace dolehla na zemědělství a potravinářství. [13]

V roce 1919 vznikla v Praze Vysoká škola obchodní, která tvořila součást Českého vysokého učení v Praze, až v roce 1953 se z ní stala Vysoká škola ekonomická. [9]

3.2 Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava 1939 – 1945

Mnichovská dohoda byla podepsána 30. září 1938, která znamenala pro ČSR zabránění pohraničního území a nacistickou okupaci českých území. Pomnichovské ČSR, nazývané Druhá republika existovalo pouze do března 1939. Označení měny se změnilo na korunu (K). Na československém území probíhala diskriminační akce proti Židům a zejména proti jejich majetku. [13]

V roce 1938 vznikly autonomní vlády Slovenska a Podkarpatské Rusi. 14. března 1939 byl vyhlášen samostatný slovenský stát, 15. března 1939 byl zřízen protektorát Čechy a Morava, německá armáda obsadila české vnitrozemí. Existovalo dvojí občanství: německé pro místní Němce a protektorátní pro zbytek obyvatel. Měnou zůstala koruna (K), v poměru $10\text{ K} = 1\text{ RM}$. Byla prohlašována samostatnost protektorátu v čele s prezidentem, kterým byl po celé období protektorátu Emil Hácha. [13]

Rozhodující mocí disponoval říšský protektor. Změna situace k horšímu nastala, když se říšským protektorem stal Reinhard Heydrich a v roce 1941 vyhlásil záměr zlikvidovat český národ poněmčením, vystěhováním a popřípadě vyvražděním. [13]

V protektorátu Čechy a Morava probíhalo válečné řízení hospodářství, jehož cílem bylo: posílit německou kontrolu, usnadnit militarizaci a germanizaci a přesun vlastnictví do německých rukou. Státní moc rozhodovala o výrobním obsahu, dále o existenci výrobních a obchodních společností – o tvorbě nových nebo rušení starých. Nefungoval trh, byly striktně stanoveny úkoly a ceny. Podniky zůstávaly v soukromém vlastnictví, ale možnosti při řízení společností byly velmi omezené. [13]

Mezi hlavní znaky válečného řízení hospodářství patřilo:

- závazné stanovení cen a cenová kontrola,
- přímé řízení mezd,
- rozmisťování pracovních sil – zavedení nucené práce,
- řízení průmyslové výroby – zásahy byly nepřímé (různý přiděl surovin a zaměstnanců) a přímé (určení zakázek, odebírání strojů, likvidace podniku),
- povinné organizace podnikatelů – v roce 1940 bylo založeno pět ústředních svazů pro průmysl, obchod, řemeslo, cizinecký ruch a dopravu, v roce 1941 doplněné o zemědělství, peněžnictví a soukromé pojištění – členy byli povinně podnikatelé z dané oblasti,
- regulace výroby a povinné dodávky v zemědělství – nejvíce zasáhla obyvatelstvo zejména venkova dodávková povinnost, která znamenala odprodání celé produkce za nevýhodné ceny stanoveným obchodníkům,
- přidělový systém zásobování – od roku 1939 byl zaveden systém, který usměrňoval spotřebu obyvatel u základních druhů zboží formou lístkového systému,
- kontrola zahraničního obchodu a platebního styku – veškerý vývoz a významná část dovozu mimo území Německa, Rakouska a českého pohraničí podléhala povolování. [13]

Germanizace hospodářství se projevovala v těchto oblastech: personální zásahy, zabírání české půdy, centralizace podniků, kapitálové expanze a zabavování českého a židovského majetku a jeho převod do německého vlastnictví. Válka způsobila na československém území velké škody a ztráty, ať už z hlediska materiálních škod nebo ztrát na životech lidí. Na konci roku 1944 začal proces osvobození

Československa. Válka skončila v roce 1945 kapitulací Německa a Japonska. Pro české země jsou významné dny: 5. května 1945 („Květnové povstání českého lidu“ s cílem osvobodit české země z německého područí) a 9. května 1945, den kdy byla Praha osvobozena „Rudou armádou“ (sovětskými vojsky). [13]

3.3 Období po druhé světové válce 1946 – 1951

V období 1945 – 1946 probíhaly vlastnické přeměny s pomocí národní správy. Majetek nepřátel a zrádců byl vzat pod národní správu, nejednalo se o vyvlastnění, ale vlastník neměl majetek k dispozici. Výkon národní správy byl prováděn jednotlivci nebo kolektivními orgány. K jejich hlavním úkolům patřilo sepisování majetku a pravidelné hlášení o hospodaření s tímto majetkem. Národní správa byla v mnoha případech dočasná, než se vyjasnily vlastnické vztahy a majetek mohl být předán původním vlastníkům nebo dědicům. Probíhala konfiskace německého majetku, která byla potvrzena z mezinárodní konference o reparacích z roku 1945. Konfiskovaný majetek byl znárodněn nebo reprivatizován. V letech 1945 – 1946 se uskutečnila první pozemková reforma, jejíž cílem bylo zabavení půdy Němců, Maďarů a zrádců a rozdělení této půdy českým a slovenským občanům. V letech 1947 – 1948 se revidovala pozemková reforma z období První republiky, která se týkala zejména šlechtického majetku získaného před rokem 1918. Poslední pozemková reforma probíhala v roce 1948 a limitovala vlastnictví soukromého pozemku na padesát hektarů. [14]

V roce 1945 docházelo k vytváření národních podniků ze znárodněných průmyslových podniků, bank a pojišťoven, které se slučovaly ve větší celky. V letech 1950 – 53 probíhala organizovaná a masová socializace soukromých živností. Do roku 1949 téměř neexistovaly soukromé podniky s více než 20 zaměstnanci. Zůstaly hlavně řemeslné, obchodní, pohostinské a dopravní živnosti s několika námezdními silami a menší zemědělské statky. Kapitalistický sektor zanikl v nezemědělské sféře do roku 1951. [14]

Po roce 1948 probíhal v zemědělství proces združstevňování (budování jednotných zemědělských družstev), kolektivizace nebo socializace. Převedení soukromého zemědělství na kolektivní formu výroby, paralelní rozvoj družstevní a státní formy hospodaření a centrální řízení. V letech 1949 – 1952 probíhala první vzestupná vlna

kolektivizace zemědělství, která měla přechodnou formu, aby se rolníci přizpůsobili kolektivní formě práce. [14]

Po skončení války bylo v oběhu na území pět měn, takže byla potřeba měnové reformy, jejímž prvním cílem bylo stažení cizích měn a nahrazení českou a slovenskou měnou. Na českém území platily české koruny a na slovenském území slovenské koruny. Existoval kurz 1:1. Platby z jednoho území na druhé se prováděly pomocí speciálního zúčtovacího režimu. Měnová reforma měla za cíl uvést do oběhu novou československou měnu – československou korunu (Kčs). [14]

Dvouletý hospodářský plán (1947-1948) určoval úkoly národním podnikům i soukromému sektoru. Jeho hlavním cílem bylo obnovit ekonomickou úroveň z roku 1937, s důrazem na oblast průmyslu, dopravy a bytové výstavby. Existoval přidělový systém surovin, materiálu, paliva a energie pro výrobu, který byl převzatý z válečného hospodářství. [14]

Politický převrat v únoru 1948 znamenal uchopení moci komunisty. V tomto období byly stanoveny limity soukromého vlastnictví v oblasti zemědělství a v soukromém podnikání. Výhradně národní vlastnictví se týkalo nerostného bohatství, zdrojů energie, dolů a hutí, podniků nad určitý počet zaměstnanců, bank a pojišťoven, veřejné dopravy, spojů, rozhlasu, filmu a dalších. [14]

Na začátku roku 1949 byla vyhlášena politika rychlé socializace v zemědělství, řemeslu, maloobchodu a službách. 27. října 1948 byl formou zákona stanoven pětiletý plán rozvoje národního hospodářství, s hlavním úkolem v oblasti životní úrovně byla snaha odstranit přidělový systém a zlepšit zásobování obyvatelstva. [14]

Charakteristika období:

- likvidace soukromého sektoru,
- kolektivizace zemědělství,
- centralizace národního hospodářství s postupným přechodem na sovětský systém,
- přeorientování hospodářských vztahů na země sovětského bloku. [14]

3.4 Účetní evidence 1952 – 1965

Období 1952 – 1965 je spojeno s určitým uvolňováním a objevuje se i kritika režimu a snaha o reformu. Od roku 1952 se začalo prosazovat plánování podle sovětské metodiky. Druhý pětiletý plán (1956 – 60) se vyznačoval preferencí průmyslových investic zejména do těžkého průmyslu. V roce 1960 byl schválen další zákon o pětiletém plánu. V roce 1953 při začátku pětiletky existoval ještě lístkový systém zásobování obyvatelstva základními potravinami a průmyslovými výrobky. Zrušení tohoto systému bylo odkládáno zejména z důvodu obavy o působení, které by znevýhodňovalo chudší obyvatele, a naopak by mohlo zvýhodňovat bohatší obyvatele a spekulanty. Uskutečnilo se současně s měnovou reformou 1953, kterou byli bohatší občané v podstatě ekonomicky zruinováni. V roce 1960 se změnil název státu na Československá socialistická republika. [14]

Od roku 1955 nastala druhá vlna kolektivizace zemědělství, která měla mírnější průběh než ta předchozí. V zemědělství zanikl kapitalistický sektor většinou v první vlně kolektivizace do roku 1953. [14]

V období 1956 – 60 byla dovršena socializace soukromých živností. Po roce 1960 se obnovily diskuze o obnovení drobného soukromého podnikání, které vyústily v roce 1965 k vydání „Zásad pro poskytování některých služeb a oprav občanů“ na základě povolení národního výboru, rozsah činností byl široký – způsobilo to rozšíření soukromého sektoru. [14]

Měnová reforma proběhla v následujících krocích:

- provedla se peněžní reforma – stažení papírových a kovových peněz a jejich nahrazení novými penězi – bankovkami, státovkami a mincemi,
- byl uzákoněn zlatý obsah koruny,
- volný prodej nahradil původní přidělový systém. [14]

V roce 1965 byla zveřejněna myšlenka reformy ve formě „symbiózy plánu a trhu“ – mělo jít o změnu tvorby a obsahu centrálního plánu a důraz na větší samostatnost podnikového sektoru při reakci na tržní impulsy. [14]

3.5 Dvouokruhové účetnictví 1966 – 1974

V tomto období byly významné následující události:

- oživení hospodářství a zahájení reformy,
- reformní rok 1968,
- nástup tzv. normalizace. [14]

Oživení hospodářství se mělo uskutečnit formou ekonomické reformy v letech 1966-67, která měla být zaměřena na intenzivní typ hospodaření, aplikaci flexibilnějších mzdové a cenové politiky. [14]

Počátek reformního roku 1968 označovaný také jako „Pražské jaro“ byl charakteristický uvolňováním režimu a snahou o urychlení některých demokratických principů, například:

- svobodný výběr zaměstnání,
- svobodný výběr osobní spotřeby,
- zvýšit nezávislost podnikové sféry na státních institucích,
- podporovat družstevní a drobné podnikání. [14]

Avšak vojenská intervence zemí Varšavské smlouvy přerušila 21. srpna 1968 dříve slibně vyvíjející se reformní proces. Vojenské intervence z roku 1968 se účastnily státy: Sovětský svaz, Bulharsko, Maďarsko, NDR a Polsko. Od roku 1969 bylo změněno uspořádání státu na federativní, vznikla Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika. [14]

Od roku 1969 započala etapa označovaná jako „normalizace“. Jednalo se zejména o upevnění moci komunistické strany, návrat k centrálně direktivnímu řízení, výměna vedoucích pozic v hospodářských a společenských organizacích. [14]

V období 1971 – 1975 probíhal pátý pětiletý plán, kdy důraz měl být kladen na vědecko-technický rozvoj, zejména ve strojírenství. [14]

3.6 Jednookruhové účetnictví 1975 – 1989

Po roce 1975 zasáhl první ropný šok československou ekonomiku zpočátku slaběji než jiné státy, ale i tak se zhoršila dostupnost určitých surovin a v exportu docházelo k silnější konkurenci a vytváření celních a obchodních bariér. [14]

V období 1976 – 1980 probíhal šestý pětiletý plán, kdy byla zaměřena pozornost zejména na elektrotechnický průmysl. Od roku 1975 sílila kritika na systém řízení hospodářství a bylo žádáno, aby byl zlepšen. Díky tomu došlo k přípravným pracím a testováním daných změn u jednotlivých podniků. Po vyhodnocení výsledků byl v roce 1980 publikován dokument „Soubor opatření ke zdokonalení soustavy plánovitého řízení národního hospodářství po roce 1980“. Aplikace změn měla být uskutečněna do roku 1985, bohužel tento pokus skončil neúspěchem. [14]

Podmínky československé ekonomiky se na přelomu 70. a 80. let ztížily díky působení druhého ropného šoku a přitvrzení studené války mezi USA a SSSR. V roce 1986 měla probíhat podobně jako v Sovětském svazu „strategie urychlení sociálně-ekonomického rozvoje“. V druhé polovině 80. let se začaly projevovat jisté liberalizační tendence a celkově probíhala i otevřenější diskuze na hospodářská, sociální a ekologická témata včetně kritiky ekonomické situace. Do roku 1989 se uskutečnila nebo byla právně připravena reformní opatření. Jako příklad lze uvést následující:

- snížení počtu ústředních úřadů,
- vytvoření dvoustupňové bankovní soustavy,
- vytváření dobrovolných sdružení podniků,
- převod národních podniků na státní podniky,
- posilování financování podniků z vlastních zdrojů včetně snižování dotací,
- snižování či odstraňování překážek pro družstevní podnikání mimo hlavní činnost. [14]

V roce 1989 došlo k přechodu na demokratický politický systém a tržní hospodářství. Listopadová „sametová revoluce“ z roku 1989 odstranila komunistickou diktaturu. [9]

4 První republika 1918 – 1938

4.1 Charakteristika a požadavky na účetnictví

Účetnictví mělo sloužit podnikateli, aby měl přehled o uskutečněných obchodech, o výši majetku a o výsledcích jeho podnikání. Majetek se skládal ze součástí majetkových tzv. aktiv a součástí dluhových tzv. pasiv. Do aktiv patřily: hotové peníze, cizí mince, směnky, zboží, nábytek a zařízení, pohledávky u zákazníků, nemovitosti a další. Do pasiv patřily: dluhy směnečné, účetní, hypotekární a jiné. Účetnictví znamenalo přesný seznam a podrobné záznamy o aktivech, pasivech, jejich změnách, které si každý podnikatel musel vést. Účetnictvím tedy byl souhrn všech těchto zápisů, které podávaly přehled o majetku obchodníka, jeho změnách a výsledku těchto změn. [5]

Účel účetnictví byl trojí:

- zjistit výši obchodního jmění na začátku podnikání,
- vést přehled o změnách aktiv a pasiv v průběhu roku,
- stanovit výsledek obchodů, zdali se čisté obchodní jmění zvětšilo nebo zmenšilo. [5]

Nebyly striktně definovány povinné účetní knihy, ale musely být použity takové účetní knihy, ze kterých se dalo poznat, jaké obchody podnikatel vede a jaké je jeho obchodní jmění. Do kopírní knihy se podle časového hlediska uschovaly došlé a odeslané obchodní dopisy. Pro vedení obchodních knih se používalo živých řečí, naopak se nesměly vést účetní knihy mrtvými řečmi jako latina nebo hebrejšтина. Těsnopis nebyl ani dovolen ani výslovně zakázán. Knihy musely být svázané a každý list musel být očíslován. Knihy, došlé dopisy, inventáře a balance se uschovaly po dobu deseti let. Do knih mohli zapisovat i obchodní pomocníci, aniž by to mělo vliv na průkaznost těchto knih. [5]

Existovaly dva způsoby účtování: časový (chronologický) a soustavný (systematický). Při chronologickém se zapisovaly položky podle časového pořádku za sebou bez ohledu na druh. Při systematickém se zaznamenávaly položky podle jednotlivých druhů a roztříděly se na jednotlivé účty. [5]

Existovaly obchodní případy: za hotové, směnné a úvěrové. Za hotové znamenalo, že za hotové peníze byla obdržena ihned jiná hodnota. U směnných se navzájem vyměnily dvě hodnoty, ale žádnou z nich nebyly hotové peníze. U úvěrových u hodnoty obdržené z jedné strany nenásledovala ihned hodnota z druhé strany, docházelo k určité časové prodlevě. [5]

4.2 Jednoduché účetnictví

Jednoduché účetnictví sledovalo změny majetkových a dluhových součástí, určovalo obraz celkového jmění a úhrnnou sumu čistého zisku. Účetní knihy se dělily na knihy základní a pomocné (vedlejší). Mezi knihy základní patřily: popisník (inventář), kniha pokladní, deník a kniha hlavní (saldo-konto, kontokorent, kniha úvěrní). Knih vedlejších bylo velké množství a různé druhy, mezi nejčastější patřily: kniha skladní, kniha faktur vydaných, kniha faktur přijatých, zásobník směnek, kniha akceptů, zásobník valut, zásobník devis, zásobník cenných papírů, knihy lhůtní a kniha drobných výdajů. [5]

4.2.1 Účetní knihy

Popisník

Popisník obsahoval seznam aktiv, pasiv, výpočet čistého jmění a zisku. Skládal se ze tří částí: aktiv, pasiv a rozvahy (balance). Každý podnikatel musel při zahájení podnikání sepsat přesně své pozemky, pohledávky, dluhy, hotové peníze a jiné položky jmění, uvést cenu jednotlivých položek a udělat závěrku, kde určil poměr mezi majetkem a dluhy. Takový popis jmění a bilanci musel sestavovat podnikatel každý rok. Popisník se vedl na pagině. Pagina byla jednodílná stránka účtu. Popis jmění byl buď podrobný, nebo úhrnný. [5]

Aktiva se zpravidla zapisovaly v následujícím pořadí: hotovost, valuty, cenné papíry, rimesy, devisy, zboží, pohledávky, movitosti, nemovitosti a přeplatky. Pasiva byly evidovány zpravidla v následujícím pořadí: dlužné směnky, věřitelé, dluhy hypotekární a nedoplatky. [5]

Rozvaha, označená také jako balance nebo rekapitulace, sloužila pro výpočet čistého jmění. Obchodní jmění se vypočítalo jako aktiva mínus pasiva, jednalo se o tzv. konečné čisté jmění. Od končeného čistého jmění se odečetlo počáteční čisté jmění, což bylo jmění z předchozího roku. Po odečtení těchto jmění se získal rozdíl,

který byl buď zisk, pokud bylo konečné jmění větší, nebo ztráta, pokud bylo konečné jmění menší. [5]

Popis jmění, který se vedl na foliu, se nazýval „balance“. Folio byla dvoudílná forma účtu. V „bilanci“ se aktiva zapisovala na stranu Má dáti, pasiva a čisté jmění na stranu Dal. Obě strany byly vyrovnané, podtrhly se, sečetly a účet se uzavřel. V „bilanci“ se jednotlivé položky zapisovaly sumárně, podrobnosti byly uváděny na zvláštních archách, které tvořily přílohu „balance“. Přímě v „bilanci“ pak byly odkazy na jednotlivé přílohy, ze kterých se daly vyčíst podrobnější informace o příslušné položce. [5]

Kniha pokladní

Do knihy pokladní se zapisovaly veškeré obchodní případy, které byly uskutečněny v hotovosti. Jednalo se o případy za hotové a úvěrové s hotovostí. Případy za hotové se již nezapisovaly do žádné jiné knihy. Případy úvěrové s hotovostí se z knihy pokladní zapisovaly ještě do knihy hlavní. Kvůli tomu se rozdělovaly položky v pokladní knize na obyčejné a úvěrové. Obyčejné položky se zapisovaly pouze s textem. Úvěrové měly navíc záhlaví, které obsahovalo jméno, místo a účetnické heslo. [5]

Pokud se pokladní kniha vedla na foliu, měla následující sloupce: odvolací pro číslo folia hlavní knihy (u úvěrových položek), datumový, textový (podrobný popis položky), cenový (zápis ceny při koupi a prodeji zboží aj.), vedlejší peněžní pro jednotlivé částky a hlavní peněžní pro součet jednotlivých částek dané položky. Na levou stranu se zapisoval příjem a na pravou stranu výdej hotových peněz. Pokud se pokladní kniha vedla na pagině, měla stejné sloupce jako foliová, ale všechny položky se psaly pod sebe a roztříděly se jen peněžní částky. Přijaté částky se zapisovaly do vedlejšího, vydané částky pak do hlavního peněžního sloupce. Do pokladní knihy se zapisovalo na základě pokladničních dokladů, kterými byly například: stvrzenky, kupony, poštovní poukázky, vyplacené směnky a dopisy. [5]

Závěrka podkladní knihy se prováděla tak, že se sečetly částky na obou stranách nebo v obou peněžních sloupcích, zůstatek se napsal na stranu nebo do sloupce vydání, na obou stranách se ve stejné výši podtrhl a sečetl. Součet na obou stranách nebo v obou sloupcích musel být stejný. Nový účet se založil tak, že se zůstatek

zapsal na stranu pro příjmy nebo do sloupce „příjem“. Samozřejmě zůstatek musel odpovídat skutečnému objemu hotovosti v pokladně. Závěrka pokladní knihy se prováděla v různých časových intervalech, například měsíčně, týdně, čtrnáctidenně, denně, podle obratu hotových peněz. [5]

Deník

Do deníku se zapisovaly obchodní případy pravé úvěrové a směnné. Obchodní případy pravé úvěrové se zapisovaly ještě do hlavní knihy, směnné se do jiné knihy nezapisovaly. Úvěrové případy měly záhlaví, kde bylo uvedeno jméno dlužníka nebo věřitele, místo a účetnické heslo, poté byl uveden text. U směnných se zapisoval pouze text. Deník se vedl na pagině a měl následující sloupce: odvolací pro stránku hlavní knihy, datumový, textový, cenový a dva peněžní pro jednotlivé částky stejné položky a pro celkovou sumu. Pod položku se zapisovala ještě splatnost. [5]

Kniha hlavní

Do knihy hlavní se zapisovaly dluhy a pohledávky. Byla rozdělena na jednotlivé účty určené pro jednotlivé obchodní partnery. Účet v hlavní knize byl rozdělen na stranu levou – Má dáti, kde se účtovaly dluhy, a stranu pravou – Dal, kde se účtovaly pohledávky. Jméno obchodního partnera se uvádělo nahoře nad účtem. Kniha hlavní obsahovala následující sloupce: dva datumové (první pro rok a měsíc, druhý pro den), textový, odvolací pro číslo stránky deníku nebo pokladní knihy, dva pro datum splatnosti (první pro den, druhý pro měsíc) a peněžní. [5]

Závěrka hlavní knihy se prováděla tak, že se vypočetl zůstatek porovnáním obou stran a zapsal se na stranu, kde byl menší součet, aby se účet vyrovnal. Sečetly se sumy, které se musely rovnat a silně se podtrhly. Po uzavření se hned zakládal nový účet, kde se zůstatek převedl na stranu opačnou, než kde byl na původním účtu. Pro každého obchodního partnera se zakládal zvláštní účet, ale pro obchodní partnery, se kterými se málo obchodovalo, se zakládal hromadný účet tzv. „účet nestálců“. Kniha hlavní se zpravidla vedla na foliu, ale mohla být vedena i na pagině. Na pagině se dluhy i pohledávky zapisovaly na stejnou stranu, ale částky se rozdělovaly do dvou sloupců, a to tak, že sumy Má dáti se zapisovaly do prvního, sumy Dal pak do druhého sloupce. [5]

4.2.2 Účtování obchodních případů

Pro správné účtování bylo důležité rozhodnout:

- o jaký obchodní případ se jedná (za hotové, směnný nebo úvěrový),
- do kterých základních a pomocných knih musí být zapsaný,
- u úvěrových případů, zda se jedná o dlužníka nebo věřitele. [5]

Závěrka knih se prováděla v období, kdy bylo nejméně zboží na skladě, někdy se uzavíraly knihy i dvakrát do roka. Před uzávěrkou musely být všechny položky řádně zapsány do všech knih. Postup práce při závěrce bude popsán v následujícím textu. Nejdříve se provedla inventura, tedy podrobný soupis veškerých zásob valut, devis, cenných papírů, zboží atd. Provedla se závěrka podkladní knihy. Zkontrolovalo se účtování v hlavní knize a ověřila se správnost její závěrky. Provedla se závěrka zásobníku zboží, valut, devis, cenných papírů, rimes, a takto vypočítané zásoby v knihách se porovnaly se skutečným stavem zjištěním inventurou. Sestavil se popis jmění, vypočítalo se konečné čisté jmění a výsledek. Při závěrce účtu se zakládaly hned nové účty. Popis jmění na konci roku se neopisoval a byl zároveň i popisem jmění pro začátek nového roku. Kontrola se prováděla porovnáním jednotlivých knih mezi sebou nebo mezi knihami a doklady. [5]

4.3 Podvojný účetnictví

Podvojný účetnictví zobrazovalo celkový stav čistého jmění, majtkové a dluhové změny a výsledky těchto změn. Zisk zobrazovalo nejen v celkové výši, ale i podrobně. Musel se založit účet pro každé jednotlivé aktivum a pasivum a pro každé odvětví výdělkové a prodělkové. Každý obchodní případ se musel účtovat nejméně na dva účty. Částka, která se účtovala na straně Má dáti, se musela rovnat částce účtované na straně Dal. [5]

4.3.1 Rozdíly mezi jednoduchým a podvojným účetnictvím

Jednoduché účetnictví účtovala pouze o změnách aktiv a dluhů. Podvojný účetnictví navíc sledovalo, zda mají obchodní případy vliv i na celkové čisté jmění. Jednoduché účetnictví vypočítávalo výsledek pouze na konci roku při závěrce knih a to porovnáním počátečního čistého jmění s konečným. Podvojný účetnictví určovalo výsledek stejným způsobem, ale navíc vedlo účty pro všechna odvětví výdělková a prodělková, a proto mohlo zjistit výsledek na účtech samostatně, tedy nezávisle na

popisu jmění, ale oba výsledky musely být samozřejmě stejné. Jednoduché účetnictví používalo účty pouze pro obchodní partnery, o ostatních aktivech a pasivech účtovalo ve vedlejších knihách. Podvojně účetnictví účtovalo každou změnu aktiv a pasiv nejen ve vedlejších knihách, ale také na účtech v hlavní knize. U jednoduchého účetnictví se prováděla kontrola srovnáním knih s doklady nebo mezi knihami navzájem. U podvojněho účetnictví se prováděla stejná kontrola jako u jednoduchého účetnictví a navíc se účty z hlavní knihy kontrolovaly s vedlejšími knihami a konečné účty generální se musely navzájem vyrovnávat. [5]

4.3.2 Účty

V podvojném účetnictví se účty rozdělovaly na dvě hlavní skupiny: částečné a povšechné. Na částečných se účtovaly jednotlivá aktiva, pasiva a výsledky. Povšechné se používaly na začátku a na konci roku, kde se účtovala všechna aktiva, pasiva, výsledky i čisté jmění, označovaly se také jako generální a jednalo se o tři účty: rozvažný, účet kapitálu (základní) a účet ztráty a zisku. [5]

Účty částečné

Používaly se po celý rok a podle toho, co bylo předmětem účtování, se rozdělovaly na účty: čistě zůstatkové, zůstatkově-výsledkové a čistě výsledkové. Na účtech čistě zůstatkových se evidovaly pouze aktiva a pasiva, u kterých nevznikala ztráta nebo zisk, jednalo se o čisté zůstatky bez výsledků. Jednalo se například o hotové peníze, rimesy, akcepty, dluhy a pohledávky. Při účtování na účtech zůstatkově-výsledkových vznikaly určité výsledky, tedy ztráty nebo zisky. O pasivech se zde neúčtovalo, protože na pasivech nemohl vzniknout výsledek. Účtovalo se zde o aktivech jako příklad lze uvést: valuty, devisy, zboží a cenné papíry. Na účtech čistě výsledkových se účtovalo o příjmech a výdajích, které pro podnik byly ziskem nebo ztrátou. Neevidoval se zůstatek aktiv nebo pasiv, ale přímo přírůstek nebo úbytek čistého jmění. Jednalo se například o následující účty: provise, úroky, diskonty, srážky, služné, poštovné a daně. [5]

Účty přechodné

Přeplatky a nedoplatky vzniklé při závěrce knih musely být zaúčtované do aktiv a pasiv. K těmto operacím byly určeny účty přechodné označované také jako transitní nebo účty přechodných aktiv a pasiv. Přeplatky byly například předem

placené nájemné, pojistné a nedoplatky pak například nezaplacené daně a úroky. Při závěrcě se přechodné účty převáděly z příslušných účtů přeplatků a nedoplatků na účet rozvažný a při opětovném založení účtů sloužily pro převod přeplatků a nedoplatků na příslušné účty. [5]

4.3.3 Účetní knihy

Mezi knihy základní patřily kniha hlavní, kniha (deník) pokladní, deník úvěrní (prima-nota) a sborník (měsíčník, žurnál). Knihy pomocné se členily dále na knihy nutné, kam patřil popisník (inventář) a kniha úvěrní (saldo-konto, kontokorent), a knihy vedlejší, z nich lze například jmenovat: zásobník zboží, zásobník rimes, kniha akceptů, zásobník valut, zásobník devis, kniha faktur vydaných, kniha faktur přijatých, knihy lhůtní, kniha drobných výdajů, závěrková strazza, kniha bilanční a přehled závěrky. [5]

Kniha hlavní obsahovala veškeré účty, které byly používány v účetnictví. Mohla se vést na foliu i pagině. Na foliu měla následující sloupce: datumový pro měsíc a den, textový pro název protiúctu, odvolací pro číslo stránky knihy, ze které byla položka do hlavní knihy zapsána, peněžní. Pagina obsahovala stejné sloupce, jen sloupec peněžní byl rozdělen na dva sloupce: první peněžní pro sumy dlužnické a druhý peněžní pro sumy věřitelské. Pro kontrolu účtování v hlavní knize se používala hrubá rozvaha, které se zpravidla sestavovala měsíčně. Jednalo se pouze o hrubou kontrolu, zda sumy účtů na straně Má dáti se rovnají sumě účtů na straně Dal. Hrubá rozvaha nedokázala odhalit chybu v případě, že byla špatná částka účtována na obě strany nebo správná částka byla zaúčtována na špatné strany, tedy například obráceně. [5]

Zásady pro vedení knihy pokladní byly obdobné jako v jednoduchém účetnictví, které je popsáno výše, s tím rozdílem, že se přijaté peníze účtovaly na stranu Má dáti, vydané peníze na stranu Dal. Pokladní kniha obsahovala stejné částky jako účet pokladní v hlavní knize, proto sumy v obou evidencích musely být stejné. [5]

Do úvěrového deníku se zapisovaly všechny úvěrové obchodní případy. Vedl se na pagině, která obsahovala sloupce: odvolací pro číslo folia hlavní knihy, datumový, textový, cenový pro zápis ceny při koupi nebo prodeji zboží a dva peněžní, první pro jednotlivé částky, druhý pro celkovou částku. Úvěrní deník měl tři druhy: jednoduchý, dvojitý a složitý (úhrnný). Jednoduchý úvěrní deník měl pouze jeden hlavní peněžní sloupec, kde se zapisovaly úhrnné sumy. Dvojitý úvěrní deník měl

dva hlavní peněžní sloupce, do prvního se zapisovaly celkové částky dlužnické, do druhého pak věřitelské. U složitějšího šlo o spojení deníku úvěrního s pokladním deníkem. Měl čtyři peněžní sloupce, první dva pro zápisy pokladních obchodních případů, další dva pro případy úvěrní. [5]

Sborník sloužil jako mezičlánek mezi zápisy z pokladní knihy a prima-noty do hlavní knihy. Položky z pokladní knihy a prima-noty byly za určité období, zpravidla měsíc, převedeny podle jednotlivých dlužníků a věřitelů do sborníku, a teprve poté převedeny do hlavní knihy. [5]

Pomocné knihy vedlejší byly podrobněji rozebrány v části o jednoduchém účetnictví, v účetnictví podvojném se jedná o stejné knihy, takže nebudou znovu popisovány, pouze budou probrány tři knihy, které se v jednoduchém účetnictví nevyskytovaly, a to: závěrková strazza, kniha bilanční a přehled závěrky. Závěrková strazza a kniha bilanční sloužily k provádění závěrky účtů tzv. „nanečisto“, aby se nejdříve ověřila správnost zaúčtování a nemuselo se opravovat v hlavní knize. Přehled závěrky byl kombinací hrubé a zůstatkové rozvahy, konečného účtu rozvažného a účtu zisku a ztráty, sloužil zejména pro kontrolu podvojnosti účtování, kdy se musely rovnat sumy na stranách Má dáti a Dal jednotlivých částí přehledu závěrky. [5]

4.3.4 Účtování obchodních případů

Pro správné zaúčtování obchodních případů bylo nutné určit:

- o jaký obchodní případ se jednalo (za hotové, směnný, úvěrový),
- do kterých základních a pomocných knih musel být zapsán,
- kterých účtů se týkal,
- který účet byl dlužníkem a který věžitelem. [5]

Při měsíční závěrce se prováděly práce v následujícím pořadí: závěrka pokladní knihy, přepis položek do sborníku, převod položek do hlavní knihy a sestavení hrubé rozvahy. Hlavní (roční) závěrka byla samozřejmě náročnější, konkrétně se prováděly následující práce: sestavení inventury, porovnání položek z inventury s knihami pomocnými a vedlejšími, závěrka pomocných a vedlejších knih, zápis položek úroků, provise a výloh z kontokorentů do sborníku nebo prima-noty, převod položek ze sborníku do hlavní knihy, sestavení hrubé rozvahy, porovnání a kontrola účtů v hlavní knize s knihami pomocnými a vedlejšími, sestavení konečného popisu

jmění, provedení závěrky hlavní knihy nanečisto v závěrkové strazze či bilanční knize nebo v přehledu závěrky, závěrka hlavní knihy. Zpravidla se rovnou při závěrce otevíraly knihy nové pro další období. [5]

Také probíhaly kontroly a revise knih. Ověřovala se shoda účetních dokladů se zápisy v knize pokladní a prima-notě. Porovnávaly se zápisy v knize úvěrní, zda souhlasí na knihu pokladní a prima-notu. Ostatní pomocné knihy se kontrolovaly s účetními doklady a také se zápisy v knize pokladní a prima-notě. Kniha hlavní se kontrolovala s hrubou rozvahou nebo se porovnávala s položkami v knize pokladní a prima-notě. Kromě toho probíhala kontrola položek v hlavní knize s příslušnými pomocnými knihami. Ve sborníku se kontrolovalo, zda součty dlužníků odpovídají součtům věřitelů. Při závěrečné kontrole se účet základní musel navzájem vyrovnat s účtem ztráty a zisku, dále se musel úhrnný čistý zisk nebo ztráta zobrazená na účtu ztráty a zisku rovnat výsledku uvedenému v popisu jmění. [5]

4.4 Obchodní školství

Aby se člověk stal profesním účetním, je zcela jistě nutné mít určité teoretické základy, které získá studováním daného oboru na středních a vysokých školách. Stejně tomu bylo i v minulosti, konkrétní spojení s účetnictvím měly vždy zejména obchodní (ekonomické) školy, proto jim bude věnována část této diplomové práce.

V roce 1918 existovalo na území Československa 16 obchodních akademií a 45 dvoutřídních obchodních škol. Do roku 1928 došlo k jejich velkému nárůstu. Obchodních akademií bylo 36 s 13 kursy pro abiturienty středních škol, dvoutřídních obchodních škol bylo 91 a existovalo 19 veřejných jednoročních kursů kromě Vysoké školy obchodní, kupeckých škol pokračovacích a obchodních škol soukromých. Roku 1922 byla zavedena na obchodních akademiích fakultativní zkouška dospělosti, aby absolventi měli možnost řádně studovat na Vysoké škole obchodní, podrobilo se jí dobrovolně asi 88 % absolventů. [8]

V roce 1929 se na obchodních školách vyučovaly následující předměty: dějepis, národní hospodářství, občanská nauka, algebra, politická aritmetika, zeměpis, zdravotvěda, čeština, němčina, další cizí jazyk, obchodní počty, obchodní korespondence, účetnictví, cvičný kontor, obchodní právo, krasopis, těsnopis, nauka o zboží a psaní na stroji. [8]

Pro přiblížení obchodního školství byla pro účely diplomové práce vybrána jedna z nejstarších pražských obchodních akademií: Obchodní akademie Vinohradská. Jedná se o školu, která vznikla v roce 1909 na základě žádosti Obchodního grémia. Původně se studenti a učitelský sbor skládal pouze z mužů, teprve až v roce 1921 došlo k přijetí prvních studentek. Po vzniku Vysoké školy obchodní v roce 1919 se začaly skládat maturitní zkoušky pro uchazeče o vysokoškolské studium. Všeobecná povinnost maturitních zkoušek, jaká funguje dnes, byla zavedena až v roce 1930. Pro přijetí bylo nutné složit písemné zkoušky z mateřského jazyka a počtů. [29]

Pro školní rok 1925/26 byly podmínky pro přijetí do I ročníku následující:

- věk alespoň 14 let,
- přijetí bez přijímací zkoušky pro ty zájemce o studium, kteří vychodili IV. třídu domácích středních škol s prospěchem nejméně dobrým z češtiny, matematiky a zeměpisu, ve všech ostatních povinných předmětech s prospěchem alespoň dostatečným,
- úspěšné splnění přijímací zkoušky. [29]

Přijímací zkouška se skládala z češtiny, matematiky a zeměpisu. Písemná část zkoušky z češtiny prověřovala znalost pravopisu, ústní potom hláskosloví, kmenosloví, tvarosloví, skladbu, rozbor vět, skloňování, časování a další. Matematika ověřovala znalosti z aritmetiky, geometrie a algebry. Jednalo se například o dělitelnost čísel, nejmenší společný násobek, trojčlenka jednoduchá i složitá, sestrojování a měření úhlů, sestrojování trojúhelníku, Pythagorova věta, vypočítávání obvodu a obsahu obrazců, počítání s mnohočleny, mocniny, zlomky a řešení rovnic. V zeměpisu se ověřovala základní znalost všeobecných pojmů ze zeměpisu matematického, fyzikálního a politického. [29]

Vzorová účtová osnova pro školní rok 1925/26 tvoří Přílohu 1 této práce. Ve školním roce 1925/26 se platilo školné ve výši 800 Kč, další poplatky byly například zápisné 20 Kč, příspěvek na učební pomůcky 20 Kč, za laboratorní cvičení 30 Kč a za psaní na stroji 60 Kč. Pro chudé žáky existovaly speciální stipendia a jiné úlevy. [29]

Škola měla širší odborné zaměření, existovaly následující kurzy: poštovní, železniční, celní a zahraniční obchod. Celkový počet absolventů v období 1918 – 1938 byl více než 3 000. Současné sídlo, konkrétně budova na rohu

Vinohradské a Blanické ulice, byla postavena v roce 1925 s velkým přispěním Grémia pražského obchodnictva. [29]

Se školou byly spojeny i významné osobnosti daného období, například Jaroslav David a prof. JUDr. Josef Pazourek. Jaroslav David byl členem profesorského sboru přibližně v období 1920 – 1930. Jaroslav David byl stálým znalcem účetnictví u obchodních soudů v Praze, autorem mnoha odborných příruček zejména z oblasti účetnictví, které se používaly zvláště na obchodních školách. Ve školním roce 1924/25 vyučoval účetnictví, obchodní korespondenci, obchodní nauku a kupecké počty. [29]

JUDr. Josef Pazourek je považován za průkopníka moderního účetnictví. Po svém příchodu do Prahy z Hradce Králové, kde byl ředitelem obchodní akademie, kterou založil, působil na Českém vysokém učení technickém (1907-1911 jako docent, 1911-1912 jako mimořádný profesor, od roku 1912 jako řádný profesor. Zásadním způsobem se zasloužil o založení Vysoké školy obchodní, kde se stal v roce 1919 i prvním děkanem. Jako děkan Vysoké školy obchodní působil ještě dvakrát v období 1920-21 a 1926-27. Je znám rovněž jako zakladatel Účetních listů, které vydával od roku 1900. Působil v řadě hospodářských a vědeckých institucí, v akademickém roce 1932/33 byl rektorem ČVUT, zemřel 1934. [28]

Na OA Vinohradské působil JUDr. Josef Pazourek od jejího založení až do roku 1925, kdy ukončil činnost v kuratoriu. V kuratoriu byl zástupcem správy vyučovací, kde díky svým odborným znalostem a zkušenostem přispěl k rozkvětu školy. [29]

Podle údajů z roku 1934 se absolventi uplatňovali v následujících oblastech: banky, berní úřady, celní úřady, průmysl a obchod, ministerstva, pojišťovny, poštovní úřady, samospráva, spořitelny, státní úřady, Vysoká škola obchodní, záložny a další. [29]

5 Druhá republika a Protektorát Čechy a Morava 1939 – 1945

5.1 Charakteristika účetnictví

Účetní knihy byly pro podnikatele důležité z následujících důvodů:

- obsahovaly přehled o majetku a dlužích a jejich změnách,
- byly důkazem provedených obchodů a dosaženému výsledku v podniku,
- byly důležité při styku s jinými podniky, úřady a soudy. [10]

Základní právní předpis, který upravoval obchodní knihy a platil i po obsazení českého pohraničí Německem, byl obchodní zákon ze 17. prosince 1862. Jednalo se o velmi zastaralou právní normu, proto v praxi docházelo k určitým odlišným zvyklostem, které uznávaly soudy i úřady. Z obchodního zákona vyplývalo, že obchodní knihy je povinen vést obchodník plnoprávný. Ale pro ostatní účely bylo vhodné, aby každý obchodník vedl řádné účetnictví. Od roku 1935 museli všichni obchodníci a podnikatelé vést knihu o nákupu zboží, ti kteří dodávali zboží za účelem dalšího prodeje, museli tyto prodeje zapisovat do zvláštní knihy prodeje. Od 1. ledna 1939 byla povinnost vést obchodní knihy rozšířena na všechny obchodníky jednotlivce. [10]

Podnikatelé jednotlivci byli rozděleni do tří skupin podle dosaženého obrátu v roce 1937:

- obrat pod 75 000 marek, malý podnikatel,
- obrat 75 000 marek – 500 000 marek, střední podnikatel,
- obrat nad 500 000 marek, velký podnikatel. [10]

Malý podnikatel měl povinnost vést obchodní knihy podle zvláštního nařízení, jednalo se o takzvané „minimální účetnictví“ neboli účetnictví podle minimálních požadavků. Střední podnikatel vedl účetnictví na základě podvojně soustavy podle předepsané osnovy účtů. Velký podnikatel vedl účetnictví v plném rozsahu, který byl podrobně předepsán, tedy účtové osnovy byly pro něj závazné v plném rozsahu. Žádný předpis nestanovil konkrétní účetní soustavu nebo metodu. Měly být vedeny takové obchodní knihy, ze kterých byly zřejmé obchody a stav jmění. Zákon určoval soupis jmění, který musel obchodník sestavit na začátku svého podnikání, další pak vždy minimálně jednou ročně. O dalších knihách si mohl obchodník rozhodnout sám,

ale například podle předpisu o dani obrátové musely být údaje v knihách jasné a zřetelně zjištěitelné a prozkoumatelné. [10]

Majetkové součásti se označovaly jako aktiva, dluhové jako pasiva, jejich rozdíl jako čisté jmění. Aktiva hmotná movitá byly takové součásti majetku, které se daly měřit, vážit a prohlížet. Aktiva hmotná nemovitá byly budovy a pozemky. Aktiva nehmotná byly aktiva (vklady, pohledávky a jiné), které se nemohly prohlížet nebo zvážit. Obchodní případy byly události, které způsobovaly změny v majetku. Účetní zápisy neboli účetnictví byly soustavné zápisy o stavu majetku a jeho změnách podle určitých pravidel, které se prováděly do knih označovaných jako účetní knihy. Listy, které obsahovaly stejnorodé sloupce určené pro zápis účetních zápisů, se označovaly jako účetní rastry. [10]

Stejně jako v období První republiky se zápisy prováděly na paginu nebo na folio. Inventura byla definovaná jako prohlídka, ocenění a soupis zásob zboží, zařízení, strojů, budov a jiné práce související se soupisem majetku. Účetní období byla doba od jednoho soupisu jmění ke druhému, zpravidla občanský rok, tedy od 1. ledna do 31. prosince. [10]

Aktiva se v soupisu jmění uváděla nejčastěji v následujícím pořadí: pokladní hotovost, vklady, pohledávky, zboží, zařízení a nemovitosti. V pasivech se nejdříve uváděly dluhy k peněžním ústavům a pak k dodavatelům. Pokud byly aktiva větší než pasiva, jednalo se o čisté jmění, v opačném případě se rozdíl označoval jako peníz předlužení. Rozdíl čistého jmění na konci a na začátku období byl označován jako hospodářský výsledek za účetní období. Pokud bylo čisté jmění na konci roku větší než na začátku, jednalo se o zisk, v opačném případě to byla ztráta. [10]

Hospodářský výsledek byl součástí daňového základu, podle kterého berní správa předepisovala obchodníkovi daně. Důležité bylo zahrnout do výpočtu zisku výběry pro soukromou spotřebu, zisk se zvětšoval o tyto výběry, ztráta se o ně zmenšovala. Mimořádné přírůstky a úbytky, které nesouvisely s obchodní činností, například dědictví, věno, výhra, zpronevěra, se uváděly zvlášť. Pod soupisem jmění bylo uvedeno: místo kde se podnik nacházel, datum podpisu, podpis majitele podniku vlastní rukou. [10]

5.1.1 Oceňování aktiv a pasiv

Hotové peníze se uváděly v hodnotě zjištěné jejich přepočítáním v pokladně. Vklad u poštovní spořitelny nebo na běžném účtu u peněžního ústavu se zapisoval v hodnotě uvedené na výpisu ze dne 31. prosince. Pohledávky se zapisovaly v celé hodnotě pouze v případě, že se očekávalo jejich zaplacení. Pokud se nějaká pohledávka stala nejistou, bylo nutné ji uvést v částce předpokládané úhrady. Nedobytná pohledávka se neuváděla vůbec. Berní správa vyžadovala k pohledávkám nedobytným a pochybným další doklady jako žalobu, oznámení o bezvýslednosti exekuce, úřední potvrzení o tom, že je dlužník nezvěstný a další. [10]

Cena účtovaná byla cena zaplacená dodavateli, k této ceně se připočítaly ostatní výlohy jako provize, dopravné, skladovací výlohy, pojištění a další. Cena včetně ostatních výloh se označovala jako cena nákupní. Zboží se tedy zpravidla oceňovalo cenou nákupní, ale ve výjimečných případech, kdy tržová cena klesla pod cenu nákupní, bylo možné zboží ocenit cenou, kterou by sám obchodník za takové zboží zaplatil, tedy cenou nižší než nákupní. [10]

Zařizovací majetek byly zařízení, stroje, nářadí a jiné movité věci, které měly co nejdéle umožnit provoz obchodu. Zařizovací majetek se používáním v podniku znehodnocoval, toto znehodnocení se vyjadřovalo odpisy, které snižovaly cenu majetku. Existovaly řádné a mimořádné odpisy. Velikost řádných odpisů se řídila stupněm znehodnocení a limitem daným předpisy, zpravidla se ročně odepisovalo 10 % z pořizovací ceny zařízení. [10]

Podle vládního nařízení z 12. ledna 1940 mohl obchodník využít mimořádného odpisu. Mimořádné odpisy byly určeny pro poplatníky daně výdělkové a daně důchodové. Další podmínkou bylo řádné vedení obchodní knih. Bylo možné je uplatnit pouze u výstavby, přestavby, přístavby a nástavby budov pro podnikání nebo u nových strojů a zařízení. Mimořádný odpis znamenal možnost uplatnit dalších 50 % prokazatelně vynaložených nákladů ihned nebo kdykoliv do 5 let od dokončení stavby nebo pořízení stroje (celkově i po částech) nad rámec řádných odpisů. [10]

Do soupisu jmění se zpravidla zahrnovaly budovy sloužící zcela nebo částečně pro podnikání. Obvyklý roční odpis byl vzhledem k delší použitelnosti 1,5 % z pořizovací ceny budovy. [10]

Dluhy se zapisovaly v plné hodnotě, protože bylo počítáno s jejich celkovou úhradou. Do soupisu jmění se zapisovaly i přechodné dluhy, například náklady na právního zástupce, nezaplacený účet za telefon, odměna zaměstnancům. [10]

5.1.2 Účtování v průběhu roku

Existovalo několik způsobů pro zachycení změn v majetku podnikatele. Prvním z nich byl „zápis na stupnici“, který se používal u nepříliš měnícího se majetku, například u vkladních knížek. „Stupnice“ byla obvykle vedena na jednom listě s jedním peněžním sloupcem, kde se zapsal počáteční stav a pod něj se evidovaly přírůstky a úbytky. [10]

Pokud se jednalo o majetek, u kterého docházelo k častějším změnám, používal se způsob „zápis ve sloupcích“. Jednalo se o sloupce: datumový, textový, sloupec pro počáteční stav a přírůstek (příjem), sloupec pro úbytek (výdej) a někdy se používal i sloupec pro zápis dočasného zůstatku (zásoby). [10]

Nejčastěji probíhalo zapisování změny majetku a dluhů formou „zápisů na účet“. Zpravidla každý majetek měl svůj účet, který se rozděloval na dvě strany: Má dáti a Dal. Na každé straně se uváděl datum, stručný text a částka. Osobní účty dodavatelů a odběratelů se nadepisovaly jménem dané osoby a na stranu Má dáti se psalo co nám daná osoba dluží, na stranu Dal pak co dodala, zaplatila nebo půjčila. [10]

5.1.3 Účetní doklady

Důležitým podkladem pro zápis obchodních případů byly účetní doklady, jednalo se například o lístek, ústřížek, dopis, účet, stvrzenku, složenku, dodací list a výplatní listinu. Pro úplnost dokladu bylo zpravidla požadováno potvrzení od druhé strany, které muselo daný případ nějakým způsobem potvrdit. Na doklad se poznamenávalo, jakým způsobem byl zaúčtován. Doklady se uchovávaly po dobu 10 let, protože v této lhůtě mohl daňový úřad nebo soud požadovat jejich předložení. [10]

5.2 Základní pravidla podvojného účetnictví

V podvojném účetnictví se každý případ zapisoval do hlavní knihy, kde byly jednotlivé účty pro všechny druhy obchodních případů. Každá operace se zapisovala na dva účty, které se označovaly jako souvztažné. Kdy jméno souvztažného účtu se psalo do textu na straně Má dáti s předložkou „na“, na straně Dal pak s předložkou „v“. Zápisy se daly zapsat i ve formě takzvaných „účetních vět“. Kde se na jeden řádek zapisovalo: název účtu, Má dáti, datum, název souvztažného účtu a peněžní částka. Na druhý řádek se poté zapisoval název účtu, Dal, datum, název souvztažného účtu z prvního řádku a částka. Princip, že se každá částka zapisovala na dva různé účty, se označoval jako zásada podvojnosti. Musela být bezpodmínečně dodržována, proto byla také označována jako „železný zákon podvojného účetnictví“. [10]

Kromě hlavní knihy se vedl ještě deník, do kterého se zapisovaly všechny obchodní případy z hlediska časového. Deníkový článek označoval zápis jednoho obchodního případu do deníku. Každý dníkový článek měl své pořadové číslo, které bylo poznávacím znakem pro zápis do všech ostatních evidencí. Zpravidla se deník vedl do knih, kde byly uvedeny následující sloupce: pro pořadové číslo, datum, text, doklad a tři peněžní sloupce. První dva sloupce sloužily pro zápis pokladních operací, kdy do prvního se psaly příjmy a do druhého vydání. Třetí sloupec byl určen pro ostatní operace, které se netýkaly pokladní hotovosti. [10]

Zápisy do deníku se prováděly na základě dokladů a co možná nejdříve, to znamená ještě ten den nebo v nejbližších dalších dnech. Zápisy do ostatních knih se prováděly později a v deníku bylo označeno, do kterých knih se zápis dané operace bude dále zapisovat. Cílem zápisů do deníku bylo, aby žádný obchodní případ nebyl vynechán a dále aby obchodní případy byly zapsané ve sledu, ve kterém skutečně nastaly. Knihy byly kolkované. Ze základních knih jako hlavní kniha, úvěrní kniha a americký deník, se platil větší kolkový poplatek, z ostatních knih byl pak kolkový poplatek menší. Před zápisy se na první stranu knihy měl uvést název knihy a datum, od kterého se bude do knihy zapisovat, obvykle tam byl také podpis obchodníka. [10]

5.3 Účetnictví podle minimálních požadavků

Podle předpisů platných v Německé říši mohly malé podniky (maloobchod a živnosti) vést tzv. účetnictví podle minimálních požadavků. Při účetnictví podle minimálních požadavků musely být vedeny následující evidence:

- obchodní deník příjmů a vydání,
- kniha došlého zboží,
- pokladní zpráva,
- záznamy o pohledávkách a dlužích (podle možnosti měsíčně nebo minimálně čtvrtletně),
- roční inventura a uzávěrka (balance),
- kniha o výdeji zboží. [6]

Obchodní deník vycházel z amerického žurnálu s určitými rozdíly. Zapisovaly se do něj pouze hotovostní a bezhotovostní operace. Deník obsahoval například následující sloupce: pro odvolání na saldokonto odběratelů a dodavatelů (pokud se vedlo), datum účetního zápisu, pro stručný účetní text, pro číslo účetního dokladu, dva peněžní pro zápisy příjmu a výdeje pokladní hotovosti, dva peněžní pro zápis vkladů a výběrů z peněžních ústavů, peněžní pro ostatní operace, pro zápis odčitatelných a neodčitatelných výdajů z pohledu všeobecné daně výdělkové. [6]

Kniha došlého zboží obsahovala následující informace: běžné číslo, den kdy účet došel, datum vystavení účtu, den a způsob příchodu zboží, adresu dodavatele, druh zboží, celkovou částku, čistou nákupní cenu (bez vedlejších nákladů), vedlejší náklady, případné srážky, informace o datu a způsobu zaplacení účtu a odvolání na doklad. Kniha došlého zboží v některých případech zastupovala saldokonto dodavatelů. Zboží se zpravidla zapisovalo ještě ten den, kdy dorazilo na sklad, ostatní informace se zapisovaly až po obdržení účtu. [6]

Existovaly dvě sazby daně z obratu, konkrétně ve výši 1 % a 2 %. Pokud obchodníci prodávali zboží, které zčásti podléhalo 1% a část 2% sazbě, postupovali v těchto krocích:

- celková tržba se vydělila celkovým nákupem,
- výsledek z předchozího poměru se vynásobil nákupem zboží podléhající 1% nebo 2% sazbě,

- výsledek z předchozího se vynásobil příslušnou sazbou. [6]

Pro lepší pochopení bude sloužit vzorový příklad. Výchozí informace byly následující:

- tržba = 300 000 K,
- nákup zboží, které podléhá 1% sazbě = 50 000 K,
- nákup zboží, které podléhá 2% sazbě = 150 000 K.

Výpočet by byl následující:

- $300\,000\text{ K} / 200\,000\text{ K} = 1,5$,
- $1,5 \times 50\,000\text{ K} = 75\,000\text{ K}$; $1,5 \times 150\,000\text{ K} = 225\,000\text{ K}$,
- $75\,000\text{ K} \times 1\% = 750\text{ K}$; $225\,000\text{ K} \times 2\% = 4\,500\text{ K}$.

Celková výše daně z obratu by byla $750\text{ K} + 4\,500\text{ K}$, tedy $5\,250\text{ K}$.

Denní pokladní zpráva obsahovala: stav hotovosti při denní uzávěrce, výdej peněz za den, stav pokladní hotovosti uzávěrky předchozího dne, tržba za zboží a ostatní příjmy. Pokladní zpráva sloužila pro vyčíslení denní tržby. K pokladní hotovosti při uzavření obchodu se připočetly výdaje a odečetla se hotovost z předchozího dne a jiné příjmy než za zboží, tímto způsobem se získala výše denní tržby. [6]

Popis jmění (účet rozvažný) se z praktických důvodů sestavoval podle hlavních skupin s odkazem na zvláštní seznamy. Hlavní skupiny byly aktiva, pasiva a rozdíl mezi aktivy a pasivy, tedy čisté jmění. V rámci aktiv se pak jednalo o hotovost v pokladně, vklad na běžném účtu, pohledávky, zásoby, budovy, stroje a inventář. Do pasiv byly zahrnuty zejména dluhy. Zvláštní seznamy se zřizovaly například u pohledávek, dluhů, zásob a dlouhodobého majetku. Popis jmění se zapisoval na kolkovaný papír a podepisoval se. [6]

Pro výpočet zisku pro daňové účely mohly být odečteny například následující provozovací náklady:

- na udržování a opětovné zřízení budov (ne nová stavba nebo rozšíření),
- pojistné proti věcným škodám a jiným majetkovým újmám,
- na topení a osvětlení,
- pořizovací na suroviny, zboží, pomocné látky a materiál,

- služné a mzdy,
- zákonné příspěvky za personál (nemocenské, úrazové, starobní, invalidní atd.),
- nepřímé daně a dávky (kolky, potravní daň, cla, daň z obratu),
- úroky z obchodních dluhů,
- všeobecná daň výdělková, daň pozemková a domovní (podmínkou bylo, že musely být skutečně zaplacené),
- přiměřená částka výdajů na byt a výživu poplatníka související s výkonem povolání mimo dům (nocležné a stravné),
- přiměřené procento z pořizovací ceny nebo užitkové hodnoty budov, strojů, zařízení (tovární budovy 2 – 4 %, provozní stroje 10 – 15 %, nářadí a náčiní 15 – 30 %). [6]

Naopak při výpočtu zisku pro daňové účely se nedalo uplatnit například: daň důchodová, daň z válečných zisků, daň válečná, úroky ze soukromých dluhů, náklady na rozšíření nebo zlepšení podniku a dary. [6]

Pro daňové účely museli obchodníci zaznamenávat výdej zboží, tedy pouze obchodníci, kteří dále zboží prodávali dalším živnostníkům. Pro každou položku zboží muselo být uvedeno: den dodání, jméno (firmu) a adresu nabyvatele, druh zboží, cenu zboží (odděleně prodejní cenu a vedlejší náklady). Dále měl obchodník povinnost na každou položku při výdeji zboží vystavit doklad (účet, kvitanci, stvrzenku, dodací list, apod.). [6]

5.4 Účetnictví v obchodě střední velikosti

Počet operací a položek v rámci obchodu střední velikosti byl mnohem menší než ve velkém podniku, proto účetnictví muselo být určitým způsobem zjednodušeno či upraveno. Tyto zjednodušení a úpravy budou shrnuty v následujícím textu. Položky na účtu pokladním v hlavní knize nebyly detailní, protože zpravidla docházelo k přepisu agregovaných položek z deníku do hlavní knihy za určité časové období, například měsíc. Nákup zboží na úvěr byl zjednodušen tak, že do deníku a hlavní knihy se nezapisovaly jednotlivé nákupy, ale opět souhrnné hodnoty za určité časové období. Tedy všechny koupě zboží na úvěr se zapisovaly do knihy příjmů zboží do zvláštního sloupce, který se za určitý časový úsek sečetl. Tato suma se poté převedla do deníku a hlavní knihy. Obdobným způsobem se postupovalo i u prodeje zboží,

kdy se jednotlivé zápisy v knize prodejů v samostatném sloupci za určitý časový úsek sečetly a převedly v úhrnné částce na účet odběratelů a účet prodeje zboží v hlavní knize a do deníku. [10]

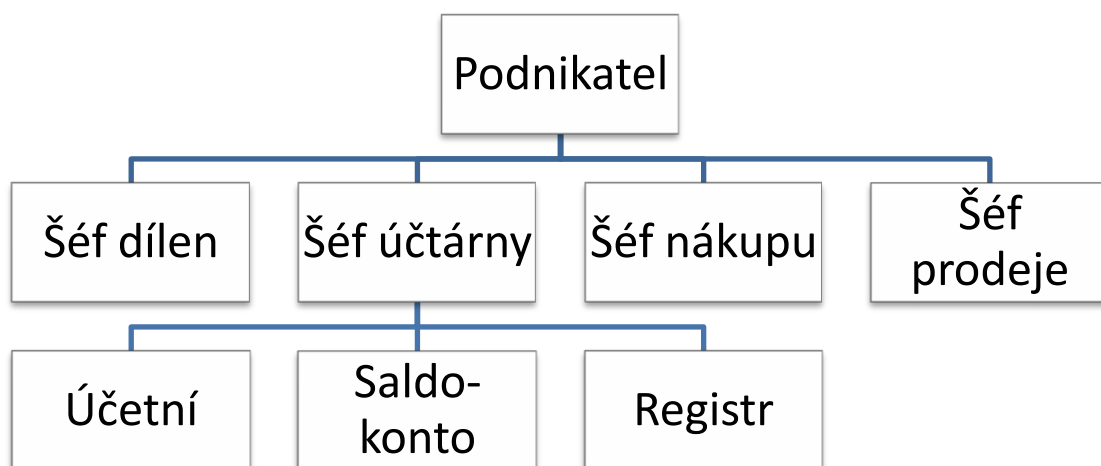
Osnova účtů byla rozdělena do 10 tříd (0 – 9), každá třída byla rozdělena na 10 skupin, dále se skupiny rozpadaly na 10 konkrétních účtů. Jako příklad lze uvést následující účet 401, který znamenal 4 třídu (náklady), 40 skupinu účtů (osobní náklady), 401 druh účtu (mzdy). Jednotlivé třídy byly následující:

- 0) Účty investiční a účty kapitálové;
- 1) Účty finanční (oběžné účty);
- 2) Účty rozlišovací;
- 3) Účty nákupu zboží;
- 4) Účty náklad. druhů (čisté náklady provozu);
- 5) Zúčtované náklady;
- 6) Náklady na vedlejší závody;
- 7) Volná;
- 8) Účty tržeb;
- 9) Účty závěrečné. [10]

Kdy třídy 4 – 7 byly určeny pro náklady provozu. [10]

5.4.1 Účtárna ve středním průmyslovém podniku

Z pohledu funkčního bylo důležité, aby účtárna získala veškerá data o stavu všech majetkových součástí organizace a změnách tohoto stavu, protože zajišťovala soustavné zápisy o stavu a pohybu majetku. Výše zmíněné informace byly podávány účtárně různou formou, nejčastěji písemnou. Obdržené informace sloužily přímo jako účetní doklad nebo podklad, na základě kterého se účetní doklad vystavil. Nejvhodnější formou byly účelové formuláře pro jednotlivé typy změn, zejména u operací, které se často opakovaly. Pro ostatní operace se využíval všeobecný formulář, kde byla uvedena rubrika pro částku, název a značku účtu, popis obchodního případu, odkaz na původní doklady (korespondenci), datum a podpisy. Účtárna formou výsledků, výpočtů a výkazů dávala důležité informace podnikateli pro úspěšné řízení jeho podniku. Následující obrázek zobrazuje zjednodušenou organizační strukturu středního průmyslového podniku v roce 1941. [1]

Obrázek 1 - Organizační struktura

Zdroj: Organizace účtárny středního podniku průmyslového, Čupr, Karel, 1941, vlastní úprava

5.5 Obchodní školství

Pro OA Vinohradská nastává jedno z nejméně šťastných období. Nacistická okupace sebou přináší negativní zprávy: část školy zabírá německá škola, profesori musejí povinně skládat zkoušky z německého jazyka, aby mohli na škole vyučovat, protože se zvyšuje podíl německy vyučovaných předmětů. Nejhorší je rok 1944, kdy řada studentů a profesorů je totálně nasazena, někteří dokonce i do Německa. Za prvních 30 let existence školy na ni studovalo 3 916 žáků. [29]

Ve školním roce 1938/39 se škola skládala z následujícího:

- Obchodní akademie (čtyřleté),
- Veřejné školy obchodní pro jinochy a dívky v Praze XII. (dvouleté),
- Veřejné obchodní školy Grémia pražského obchodnictva v Praze XVI. (dvouleté),
- Odborné pokračovací školy pro obchodní živnosti v Praze XVI. (dvouleté),
- jednoročního přípravného kurzu pro obchodní akademii a z dalších příležitostných kurzů. [29]

Ve školním roce 1938/1939 skládalo zkoušky z dospělosti 135 studentů, z toho 35 studentů prospělo s vyznamenáním, 98 prospělo, 1 neprospěl, 1 byla povolena opravná zkouška. Zkouška z dospělosti se skládala z obchodní nauky, nauky

o podniku, povinná zkouška z německého jazyka, dále pak volitelně z anglického jazyka, francouzského jazyka, ruského jazyka, českého jazyka, zeměpisu, dějepisu, nauky o zboží a matematiky. [29]

Účelem výuku bylo vychovat samostatné a vzdělané obchodníky, průmyslníky, ředitele nebo správce různých závodů, účetní, dopisovatele a jiné úředníky v obchodních, továrních, bankovních, spořitelních a záloženských závodech. [29]

Přijímací podmínky byly v roce 1938/39 následující:

- ukončená docházka na národní škole a minimální věk 14 let,
- nutnost předložit „osvědčení o státním občanství“,
- bez přijímací zkoušky byli přijati absolventi veřejné dvouleté obchodní školy,
- ostatní uchazeči skládali přijímací zkoušky. [29]

Přijímací zkoušky byly z jazyka vyučovacího, německého jazyka a matematiky. Zkoušky z jazyka vyučovacího (českého jazyka) a matematiky byly písemné. Zkouška z německého jazyka byla písemná a ústní. Písemná část obsahovala diktát, který měl prokázat, zda žák ovládá pravopisná pravidla. Ústní část měla prokázat správné čtení, porozumění lehkým článkům a reakce na otázky vztahující se k článkům. [29]

Vzor učební osnovy pro školní rok 1938/1939 je uveden v Příloze 2.

6 Období po druhé světové válce 1946 – 1951

6.1 Podnikové účetnictví

Podnikové účetnictví označovalo číselné zápisy o podnikových dějích, jeho základní složkou bylo účetnictví, které tyto zápisy provádělo podle určitých ustálených pravidel. [12]

Hlavní úkoly podnikového účetnictví v daném období byly:

- sledovat stav podnikového jmění, tedy majetek, dluhy a čisté jmění,
- určit výnos podniku (čistý zisk nebo ztrátu) a jeho příčiny,
- vytvářet podklady pro kalkulaci, statistiku a daňová přiznání,
- poskytovat informace pro vedení podniku, zejména pro plánování a rozhodování,
- být vedeno v souladu s obchodním a daňovým právem,
- prostředek pro správu, vedení a kontrolu podniku. [12]

Nejdříve stále zůstal v platnosti obchodní zákoník, který platil i v předchozích obdobích. Z obchodního zákoníku vyplývalo, že obchodník musel vést knihy tak, aby z nich byl jednoznačně zjištělný stav jmění a všechny uskutečněné obchody. Nebyla předepsána ani účetní metoda ani účetní soustava. Povinnou knihou byl pouze popis jmění, který mohl být veden ve zvláštní knize nebo na volných listech. [12]

Novým zákonem, který vstoupil v platnost, byl zákon číslo 116/1946 Sb., o jednotné organizaci podnikového účetnictví. Podnikové účetnictví tento zákon vymezoval jako: účetnictví, kalkulaci, statistiku a rozpočetnictví. Smyslem účetnictví bylo evidovat účetní zápisy za všechny účetní případy a to: a) z hlediska časového v denících, b) z hlediska věcného v hlavní knize na jednotlivých účtech. Požadavky na účetní zápisy byly následující: pravdivost, srozumitelnost, přehlednost a snadná kontrolovatelnost. [12]

Kalkulace sloužila pro zjišťování a stanovování nákladů na jednotku množství a dále k určování nabývací, výrobní, prodejní nebo jiné ceny. Statistika sloužila pro zachycování, třídění, sledování a zejména grafické porovnání podnikových jevů. Využívala se pro podnikové řízení a kontrolu. Rozpočetnictví zachycovalo

a seskupovalo podnikové jevy v číselném vyjádření, sloužilo pro sestavování dílčích a celkových plánů podniku, jak krátkodobých tak dlouhodobých. Účetnictví bylo označováno jako počet časový, kalkulace jako počet kusový a statistika jako počet srovnávací. [12]

Podnikové účetnictví muselo sloužit: potřebám hospodářského plánování, zvláštním potřebám jednotlivých hospodářských odvětví a daňovým potřebám. Vládní nařízení číslo 205/46 Sb., zakotvilo podvojně účetnictví jako jedinou formu pro všechny podniky. [12]

Podle tohoto nařízení mělo podnikové účetnictví plnit tyto úkoly:

- písemně a uspořádaně zachycovat stav a změny majetku (aktiv) a kapitálu (cizího – pasiv, vlastního – čistého jmění),
- zachycovat a třídit náklady a výnosy podle druhu,
- zjišťovat hospodářský výsledek podniku,
- poskytovat údaje pro plánování,
- poskytovat údaje pro daňové účely,
- sledovat a kontrolovat hospodárnost podniku,
- být v propojení s ostatními složkami podnikového účetnictví a kontrolovat a ověřovat jejich výsledky. [12]

Byly vymezeny dvě soustavy účetnictví: základní neboli finanční a pomocné neboli doprovodné. Účetnictví finanční mělo zachytit veškeré účetní případy, které se týkaly stavu a změn majetku, kapitálu, nákladů a výnosů ve vztahu k okolí podniku. Účetnictví pomocné mělo dále podrobněji rozvádět a doplňovat účetnictví finanční a mělo následující druhy: provozní, investiční, skladní a mzdové. Provozní účetnictví přebíralo z finančního účetnictví náklady a sledovalo je za jednotlivé úseky v podniku. [12]

Tyto náklady členilo pro svoje potřeby z několika hledisek:

- podle nákladových středisek (dílny, kanceláře, skladiště, prodejny, atd.),
- na provozní a neprovozní,
- na nositele nákladů podniku (výrobky a výkony),
- zúčtovalo vnitropodnikové náklady. [12]

Provozní účetnictví bylo ve vztahu k finančnímu účetnictví vedeno několika způsoby: pouze jako doplněk statistickou formou, využitím zvláštních tříd nebo jako samostatný celek. Účetnictví investiční navazovalo na účetnictví finanční a provozní a mělo podrobnou evidenci o jednotlivém investičním majetku, která dále sloužila ostatním složkám podnikového účetnictví. Účetnictví skladní se zabývalo stavem a pohybem zásob materiálu, polotovarů, hotových výrobků, obalů a jiných druhů zásob. Mzdové účetnictví získávalo a evidovalo informace o zaměstnancích, například o platech, srážkách ze mzdy, přehledech o počtu zaměstnanců a případných změnách a odpracovaných hodinách. Povinnost řídit se výše uvedeným byla uložena zejména průmyslovým podnikům. [12]

6.2 Účtová osnova

Pro průmyslové podniky byla stanovena i směrná účtová osnova, která obsahovala následující třídy:

- 0) Investiční majetek;
- 1) Zásoby;
- 2) Finanční majetek a pasiva;
- 3) Náklady;
- 4) Volná;
- 5) Volná;
- 6) Volná;
- 7) Volná;
- 8) Výnosy;
- 9) Vlastní kapitál a závěrečné účty. [12]

Zachovalo se tedy členění směrné účtové osnovy podle desítkové soustavy na 10 účtových tříd, dále se každá třída dělila na 10 účtových skupin, každá účtová skupina se rozpadla na 10 účtů, ale i tento účet mohl být dále dělen. Účtové třídy 4 – 8 označené jako „Volná“ byly určeny pro provozní účetnictví nebo pro zvláštní účetní potřeby. [12]

Jednotlivé označování a členění směrné účtové osnovy vypadalo následovně:

Účtová třída	1;
Účtová skupina	10;
Účet	100;
Podúčet	1000;
Dále členěný podúčet	10000. [12]

Byly vydány odborné účtové osnovy pro průmyslové podniky dle následujících druhů průmyslu:

- cukrovarnický,
- lihovarský,
- pivovarský a sladařský,
- hutní,
- železa a kovů,
- energetický,
- pil a dřevozpracující,
- papíru,
- kamene, zemin a keramický,
- sklářský,
- textilní a oděvní,
- kožedělní,
- mlynářský,
- potravinářský. [12]

6.3 Charakteristika účetnictví

Všechny účty a podúčty, které musely podniky mít pro zachycení hospodářských jevů, byly obsaženy v účetním rozvrhu. Povinně musely být vedeny následující účetní knihy: soupisník, deník, hlavní kniha, úvěrní kniha – saldokonto osobních účtů a kniha účetních závěrek. Dále muselo být evidováno následující: seznam vázaných účetních knih, účtový rozvrh, u strojového a děrného účetnictví seznam použitých symbolů a v případě účtování na volných listech ve vázané knize průkaz o použitých věcných a osobních kontech index. Dále byly zavedeny nové pojmy, které shrnuje následující tabulka. [12]

Staré výrazy	Nové výrazy	Staré výrazy	Nové výrazy
Bilance	Rozvaha (balance)	Popis jmění	Soupis majetku a kapitálu
Hrubé zisky - těžby	Výnosy	Popisník	Soupisník
Hrubé ztráty	Náklady	Přechozí aktiva	Přechodné položky aktivní
Obchodní kniha	Účetní kniha		Dohadné položky aktivní
Obchodní rok	Účetní rok	Přechozí pasiva	Přechodné položky pasivní
Odpisová reserva	Oprávka k investicím		Dohadné položky pasivní
Opravná položka (nepřímý odpis)	Oprávka	Účet ztráty a zisku	Účet hospodářského výsledku
Plánování	Rozpočetnictví	Účty majetkové	Účty rozvahové

Tabulka 1 – Přehled účetních pojmů

Zdroj: Účetnictví v novém hospodářství, Lutovský, Jan, Kadlec, Jan 1947, Podvojně účetnictví, David, Jaroslav, 1948, vlastní úprava

V rámci účetnictví existovaly dva druhy účtů: rozvahové a výsledkové. Rozvahové účty zachycovaly stav a změny majetku a kapitálu v průběhu účetního období a uzavíraly se k rozvahovému dni rozvažným účtem. Na výsledkových účtech se sledovaly náklady a výnosy. [12]

Bylo dovoleno vést účetní knihy ve vázaných knihách nebo na volných listech. Při využití vázaných knih, musela být každá kniha na titulní straně označena firmou podniku a nadpisem podle svého obsahu, každá stránka musela mít pořadové číslo. Také musel být veden seznam všech knih, které se v podniku používaly. [12]

Bylo dovoleno účetnictví vedené formou volných listů u případů: kdy se prováděl časový nebo soustavný zápis ve vázané účetní knize, propisovacího účetnictví, vznikal-li časový i soustavný zápis zároveň tiskem, pokud se pracovalo s děrnými štítky (účtovací stroje). [12]

U účetních zápisů byl kladen velký důraz na jejich trvanlivost, která mohla být zaručena pomocí inkoustu, stroje nebo jiným prostředkem. Nebylo dovoleno využití těsnopisu. Musela být zejména prokazatelná spojitost mezi účetními doklady a účetními zápisy a mezi účetními zápisy mezi sebou, například spojitost mezi hlavní knihou a deníkem. [12]

Povinností bylo, že všechny účetní zápisy hospodářských jevů (externích i interních) musely být doloženy účetními doklady. Povinné náležitosti účetních dokladů byly: datum přijetí nebo datum vystavení, text popisující účetní případ, peněžní částka nebo údaj o množství, údaj o zaúčtování účetního dokladu a podpis osoby odpovědné za správnost nebo přezkoumání účetního dokladu. Bylo doporučeno používání normalizovaných formátů, pro zápis byl zákaz používání obyčejné tužky. Byla stanovena povinnost pro uchovávání účetních dokladů a účetních knih po dobu 10 let. [12]

6.3.1 Uzávěrka účetních knih

Účetní knihy se uzavíraly k rozvahovému neboli bilančnímu dni, což byl poslední den účetního roku. K rozvahovému dni se sestavoval podrobný soupis majetku a kapitálu podniku podle skutečného stavu do soupisníku, uváděla se i hodnota. Nejpozdějším datem pro soupis majetku a závazků do soupisníku byl den podpisu účetní uzávěrky. Pokud se zásoby evidovaly ve skladním účetnictví a investice v investičním účetnictví, mohly se celkové součty účetních zůstatků z těchto evidencí použít pro zápis do soupisníku. Podmínkou bylo, že se stav zásob podle skladového účetnictví se skutečností porovnal v období vzdáleném maximálně čtyři měsíce od rozvahového dne, u investic se jednalo o období šesti měsíců. [12]

6.3.2 Účetní závěrka

Účetní závěrka se sestavovala k rozvahovému dni, její součástí byla rozvaha a výsledovka. Rozvaha podávala přehled o stavu majetku a kapitálu, jejím podkladem byl soupis majetku a kapitálu podniku k rozvahovému dni. Výsledovka tvořila přehled nákladů a výnosů, zobrazoval se v ní hospodářský výsledek podniku za uplynulý rok. [12]

Hospodářský výsledek se rozděloval na část provozní a neprovozní nebo se toto rozlišení dalo provést v provozním účetnictví. Položky rozvahy a výsledovky musely být prokazatelné jednotlivými účetními zápisy. Peněžní částky uvedené v rozvaze,

výsledovce a soupisu majetku a kapitálu byly uvedeny v korunách československých. [12]

Účetní závěrka se evidovala do zvláštní vázané knihy označené jako kniha účetních závěrek. Účetní závěrka a soupis majetku a kapitálu musel být podepsaný vlastní rukou a uveden datum tohoto podpisu. Tento podpis prováděl podle typu podniku: podnikatel v podniku jednotlivce, ručící společníci u veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti a komanditní společnosti na akcii, všichni členové představenstva u akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným a výdělkového a hospodářského společenství. [12]

Pokud účetní závěrku v podniku schvalovaly zvláštní orgány, tak po jejich schválení účetní závěrku podepisoval: ředitel u národních podniků, ústřední (oblastní) ředitel u ústředního orgánu národních podniků. Speciální formou rozvahy byla rozvaha při zřízení podniku, která se sestavovala při zahájení podnikání nového podniku podle stejných pravidel uvedených výše. [12]

6.3.3 Průpisová soustava účetnictví

Jednalo se o novou formu účetnictví, kdy se průpisem ručním nebo strojním prováděly zápisy z deníku na účty nebo naopak. Tato forma byla zejména vhodná pro účetnictví, které se vedlo na volných listech. Zákon dovolal pouze některé přesně specifikované značky průpisového účetnictví, například Kontex, Repor, Argus, Dvorko, Arvil, Profit, Lux, Centra, Primoris a Definitiv. Průpisové účetnictví se značkou, kterou neuváděl zákon, se nesmělo ani vydávat ani prodávat, protože takto vedené knihy nebyly považovány za průkazné. [4]

6.4 Obchodní školství

V roce 1947 byla OA Vinohradská nejlépe vybavenou obchodní školou v Praze, její kapacita byla tehdy 600 míst. Od roku 1948 se OA Vinohradská dělila na obchodní akademii, která byla čtyřletá, a obchodní školu, která byla dvouletá. Ve škole byly rozděleny třídy na chlapecké a dívčí. To znamená, že chlapci a dívky nestudovali ve třídách dohromady. [29]

Zejména kvůli zákonu č. 116/1946 Sb., o jednotné organizaci podnikového početnictví se musela změnit výuka v oblasti účetnictví na středních školách ekonomického zaměření (obchodní akademie a obchodní školy) a i na vysokých

obchodních školách. Na školách se začalo vyučovat podnikové účetnictví. Předtím byli na školách vyučováni budoucí samostatní podnikatelé, řídící a výkonní pracovníci pro podniky. Nyní byla výuka, tedy učební osnovy a plány, připravovány pro výchovu středních ekonomických pracovníků pro hospodářské a rozpočtové organizace v socialisticky orientovaném národním hospodářství. [15]

Účetnictví se na středních školách vyučovalo v rámci předmětu podnikové účetnictví, který zahrnoval také statistiku, kalkulaci a rozpočetnictví. Například ve školním roce 1947/48 se vyučoval ve všech čtyřech ročnících v celkovém počtu 14 hodin týdně, konkrétně první a druhý ročník měl po 3 hodinách za týden, třetí a čtvrtý ročník pak po 4 hodinách za týden. [15]

7 Účetní evidence 1952 – 1965

7.1 Charakteristika účetnictví

Významnou změnu v účetnictví přinesl rok 1952, kdy do účetnictví začalo pronikat řízení a plánování podle vzorů ze Sovětského svazu. Účetnictví sloužilo do této doby zejména vnitropodnikovým potřebám. Vzhledem k tomu, že docházelo k přeorientování na národohospodářské plánování, vznikla potřeba změnit účetní systém, aby byl schopen poskytovat informace potřebné pro národohospodářské plánování. [15]

První krok v tomto přechodu byl uskutečněn pomocí zákona č. 108/1951 Sb., o organizaci národohospodářské evidence, který byl velmi stručný, a vyplývalo z něj následující:

- pro plánování a řízení národního hospodářství bylo využito jednotné soustavy národohospodářské evidence,
- jednotlivé složky soustavy národohospodářské evidence byly:
 - operativně-technická evidence,
 - účetní evidence,
 - statistika,
- účetní evidenci řídilo ministerstvo financí, statistiku a operativně technickou evidenci pak státní úřad statistický,
- závody, podniky, úřady, organizace, instituce, majitelé soukromých hospodářství nebo závodů a obyvatelé byli povinni podávat údaje a zprávy správně, pravdivě a včas,
- podrobnější předpisy byly vydávány formou vládních nařízení,
- tímto zákonem se zrušil zákon č. 116/1946 Sb., o jednotné organizaci podnikového početnictví, a předpisy jej provádějící.

7.1.1 Účetní evidence

Na tento zákon navázalo vládní nařízení č. 41/1952 Sb., kterým se stanovily zásady pro účetní evidenci (účetní zásady), shrnutí nejzákladnějších informací vycházejících z tohoto právního předpisu bude uvedeno v následujícím textu. Mezi úkoly účetní evidence patřilo například:

- sledovat a kontrolovat ve všech účetních jednotkách průběh plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství a státního rozpočtu,
- poskytovat podklady pro jejich sestavování, kdy se hospodářské procesy zaznamenávaly uzavřenou soustavou vzájemně spjatých peněžních, popřípadě také naturálních ukazatelů,
- ochrana socialistického vlastnictví (zamezení nezákonného a nehospodárného vynakládání prostředků),
- kontrola hospodaření všech organizací.

Účetní evidence se skládala z běžné účetní evidence, účetních výkazů a souhrnných účetních výkazů. Běžná účetní evidence zachycovala účetní případy, tedy stav hospodářských prostředků a jejich změny ve výrobní a jiné hospodářské činnosti i u ostatních hospodářských operací. Sledovala skutečné vlastní náklady kalkulační jednice. Účetní výkazy podávaly informace o průběhu plnění plánu a rozpočtů účetních jednotek. Souhrnné výkazy potom informovaly o celkových údajích o průběhu plnění státního plánu rozvoje národního hospodářství v dělení na jednotlivá hospodářská odvětví.

Hospodářské prostředky se rozlišovaly na aktiva a pasiva. Byl stanoven požadavek pravdivosti, přehlednosti, srozumitelnosti a snadné kontrolovatelnosti pro účetní zápisy v běžné účetní evidenci, účetních výkazech, souhrnných účetních výkazech, účetních dokladech i ostatních písemnostech v účetní evidenci. Běžná účetní evidence musela být vedena včas, aby umožňovala ve stanovených lhůtách sestavit a předložit účetní a statistické výkazy. Jako základ účetní evidence byla určena podvojná soustava. Účetní jednotky byly:

- podniky, závody, zařízení a organizace hospodařící podle chozrasčotu (hospodářské organizace),
- úřady, národní výbory, soudy, rozpočtové organizace,
- ostatní zařízení a organizace s povinností vést o své činnosti účetní evidenci jako uzavřený celek a sestavovat samostatné nebo souhrnné účetní výkazy,
- investiční výstavba mohla tvořit účetní jednotku na základě rozhodnutí ministerstva financí.

Běžná účetní evidence se vedla podle časového (chronologické zápisy) nebo věcného uspořádání účetních případů (systematické zápisy). Pro chronologické zápisy se používal deník/y, kdy se na základě účetních dokladů zapisovaly jednotlivé účetní případy. U stejnorodých účetních případů, které byly uvedeny na jednom původním dokladu nebo na ně byl vyhotoven sběrný účetní doklad, bylo dovoleno zachycení jedním zápisem. Systematické zápisy se vedly na účtech, které se třídily a seskupovaly do synthetické evidence (synthetické účty stanovené účtovou osnovou) a analytické evidence (analytické účty – podrobnější nebo doplňující údaje k jednotlivým synthetickým účtům). Součet částek na analytických účtech se musel rovnat částkám na synthetickém účtu, ke kterému byly analytické účty vedeny. Stejnorodé účetní případy se mohly zapisovat na účty hromadně za období nejdéle jednoho měsíce. Synthetická evidence se vedla pouze v peněžních jednotkách, analytická potom v peněžních jednotkách nebo v jednotkách množství nebo v obojím.

Analytická evidence se vedla k synthetickým účtům o základních prostředcích, zásobách, pracovních příjmech zaměstnanců, zúčtování s jinými osobami, nákladech na výrobu, nákladech na oběh a dalších podle vyjádření ministerstva financí. Ministerstvo financí pro jednotlivé skupiny účetních jednotek určovalo účtové osnovy, kde byly předepsány závazné názvy a číselná označení oddílů a synthetických účtů. Každá účetní jednotka musela pro každý účetní rok sestavit účtový rozvrh, kde uvedla názvy a číselná označení synthetických účtů pro zachycení účetních případů, které se mohly v účetním roce vyskytnout. Účetní zápisy se prováděly do účetních knih, které mohly mít formu vázaných knih nebo volných listů.

Účetní zápisy se prováděly perem (inkoustem), strojem nebo jinak při zaručení jejich trvanlivosti, bylo dovoleno i využívání inkoustové tužky, naopak těsnopis byl zakázán. Bylo nutné zajistit provázanost mezi účetními doklady a účetními zápisy, dále i spojitost účetních zápisů konkrétního účetního případu. Formální správnost běžné účetní evidence se ověřovala nejméně jednou měsíčně pomocí přezkoušení shody časových a soustavných údajů a souladu synthetické a analytické evidence za uplynulé účetní období a sestavením předvahy. Věcná správnost se kontrolovala pomocí inventarizace, kdy ověřování probíhalo pomocí porovnání skutečného stavu

se stavy podle účetních zápisu. Pokud se zjistil rozdíl, zjistila se jeho příčina a rozhodlo se o jeho vypořádání.

Účetní knihy se po zaúčtování všech účetních případů daného účetního roku musely řádně uzavřít k začátku prvního dne příštího účetního roku (k rozvahovému neboli bilančnímu dni). Účetní zápisy musely být provedeny na základě původních nebo sběrných účetních dokladů. Původní účetní doklady měly povinně tyto základní náležitosti:

- název účetního dokladu,
- označení vyhotovitele,
- doklady pro vnitřní účtování vyhotovené v účetní jednotce také označení její složky a účastníků hospodářské operace,
- datum vyhotovení,
- u došlých dokladů také datum doručení,
- popis obsahu hospodářské operace a její zdůvodnění,
- peněžní částku nebo údaj o množství, popřípadě obě informace,
- podpisy vyhotovitele a osob odpovědných za provedení hospodářské operace a za správné zachycení údajů na účetním dokladu,
- vyjádření spojitosti účetního dokladu s účetním zápisem (účtovací předpis, poznámka o zaúčtování účetního dokladu).

Ministerstvo financí schvalovalo typové vzory účetních dokladů. Účetní jednotky měly povinnost sestavovat účetní výkazy za měsíční, čtvrtletní a roční účetní období. Účetní výkazy obsahovaly rozvahu (bilanci), která obsahovala stav aktiv a pasiv a sestavovala se na základě předvahy. Předvaha odpovídala údajům z analytické evidence. K ročním účetním výkazům byla přikládána také zpráva o výrobní a jiné hospodářské činnosti a o výsledcích. Účetní výkazy musely být podepsané vedoucím účetní jednotky a hlavním účetním, jinak byly neplatné. Ministerstvo financí schvalovalo obsah výkazů, jejich vzory a směrnice knih, nebylo dovoleno používání neschválených vzorů. Základní účetní jednotky musely předkládat účetní výkazy do dvaceti dnů po uplynutí sledovaného období v případě měsíčních a čtvrtletních výkazů, do 15. února následujícího roku v případě ročních výkazů.

Dále byly stanoveny zásady pro sestavování rozvah a pro oceňování jejich položek, které byly rozděleny na části:

- základní prostředky, odpisy základních prostředků a investice,
- suroviny, materiál, hotové výrobky a zboží,
- pohledávky, dluhy a ostatní položky rozvahy.

Do skupiny základních prostředků patřily například stavby, budovy, dopravní prostředky, obráběcí stroje, zemědělské stroje, dospělá tažná a chovná zvířata. Pořizovací cena základních prostředků obsahovala všechny náklady na pořízení včetně dodání a montáže. V rozvaze se základní prostředky uváděly v pořizovací ceně. Opořebení základních prostředků se uvádělo v pasivech rozvahy ve zvláštní položce oprávek. Oprávky odpovídaly součtu odpisů zmenšenému o náklady skutečně vynaložené na generální opravy. Normy odpisů podle jednotlivých druhů budov, staveb, zařízení, strojů, inventáře a ostatních základních prostředků si stanovila účetní jednotka, ale musela mít souhlas ministerstva financí. Mezi základní prostředky nepatřily například předměty s dobou upotřebitelnosti kratší než jeden rok (krátkodobé předměty), předměty s nižší hodnotou než byl stanovený limit příslušné ústřední účetní jednotky nejvýše však částka 3.000 Kč za předmět (drobné předměty), mladá zvířata a zvířata ve výkrmu, pracovní oděv, pracovní obuv a ložní vybava.

Suroviny, základní a pomocný materiál, palivo, obaly, náhradní součástky pro opravy, drobné a krátkodobé předměty, zboží, hotové výrobky a ostatní se v rozvaze uváděly v částce odpovídající skutečným vlastním nákladům na jejich pořízení a dodání na sklad. Rozvahové zůstatky účtů, které zachycovaly styk s peněžními ústavami, musely odpovídat výpisům z účtů ke dni sestavení rozvahy. Pohledávky a závazky se uváděly v částkách vyplývajících z účetních zápisů a které účetní jednotka považovala za správné. Bylo povinností vymáhat nezaplacenou pohledávku po uplynutí třiceti dnů od její splatnosti. Hospodářské prostředky se oceňovaly podle stavu k rozvahovému dni. Měnovou jednotkou pro oceňování prostředků v účetní evidenci byly koruny československé, s určitými výjimkami bylo dovoleno účetním jednotkám používání cizích měn. Rozvahy a účetní výkazy o ziscích a ztrátách se sestavovaly v nezokrouhlených částkách, souhrnné výkazy potom v zaokrouhlení na miliony Kčs.

Inventarizace rozvahových položek se prováděla podle jednotlivých druhů například jednou až dvakrát za rok, čtvrtletně či měsíčně. Vypořádání příslušných rozdílů vzniklých z porovnání skutečného stavu od účetního probíhalo následovně. Manka do stanovených norem se účtovaly do nákladů. Manka nad stanovené normy a poškození se předepsaly osobám odpovědným za jejich vznik k náhradě. Pokud nebyl viník zjištěn, odepsaly se po schválení příslušného orgánu z rozvahy. Ztráty z činnosti účetní jednotky a ztráty způsobené živelními pohromami se zahrnovaly do ztrát běžného účetního roku. Konečný výsledek účetního roku (zisk nebo ztráta), který vyplýval z běžné účetní evidence, veškeré činnosti účetní jednotky a z ocenění rozvahových položek, se uváděl v roční rozvaze jako samostatná položka.

Účetní knihy, doklady, výkazy, kalkulační listy a ostatní písemnosti se ukládaly do speciálních místností nebo skříní (účetní archiv), a zapisovaly se do vázané knihy (archivní knihy). Roční jednotlivé a souhrnné účetní výkazy, knihy analytické evidence o pracovních příjmech jednotlivých zaměstnanců a archivní knihy se uchovávaly trvale. Ostatní evidence se podle jednotlivých přesně vyjmenovaných druhů archivovala po dobu deseti, pěti nebo tří let. Po uplynutí doby se dokumenty zničily nebo odvedly do sběru.

Původní vládní nařízení č. 41/1952 Sb., bylo zrušeno a nahrazeno vládním nařízením č. 30/1958 Sb., které stanovovalo zásady pro účetní evidenci (účetní zásady). Toto nové vládní nařízení bylo velmi zestručněno pouze do devíti dílů, které velmi krátce budou rozebrány v následujícím textu:

1. díl vymezoval základní vymezení účetní evidence a definoval organizace, které se musejí tímto nařízením řídit,
2. díl určoval úkoly účetní evidence, její obsah (běžnou účetní evidenci, jednotlivé a souhrnné účetní výkazy) a charakteristiku,
3. díl se týkal běžné účetní evidence, například vymezoval:
 - a. účtové osnovy,
 - b. účetní zápisy,
 - c. účetní knihy,
 - d. účetní doklady,
 - e. kontrolu,
4. díl obsahoval problematiku účetních výkazů, kde například charakterizoval:

- a. vzory, obsah, typy a pravidelnost sestavování účetních výkazů,
 - b. rozvahu,
 - c. souhrnné účetní výkazy,
 - d. lhůty a schvalování účetních výkazů,
5. díl se zabýval oceňováním v účetní evidenci,
 6. díl charakterizoval proces inventarizace hospodářských prostředků,
 7. díl určoval povinnost a pravidla pro ukládání a úschovu písemností účetní evidence (zmizela například trvalá úschova v účetních archivu, archivní lhůty se pohybovaly od 30 let do 1 roku),
 8. díl stanovoval působnost ministerstva financí a jiných orgánů,
 9. díl obsahoval ustanovení přechodná a závěrečná.

Pro účetní praxi byl dále důležitý zákon č. 54/1952 Sb., o hlavních (vedoucích) účetních a o organizaci účetní služby a vládní nařízení č. 55/1952 Sb., o povinnostech, právech a odpovědnosti hlavních (vedoucích) účetních a o organizaci účetní služby, ze kterých vyplývaly závěry shrnuté v následujícím textu. V účetních jednotkách byla povinnost zřídit funkci hlavního (vedoucího) účetního. K výkonu účetní služby byla povinnost zřídit ústřední účtárny, hlavní účtárny nebo účtárny jako samostatné organizační úvary účetních jednotek, které nesměly být začleněny do jiného organizačního útvaru.

Hlavní účetní vedl ústřední nebo hlavní účtárnu, vedoucí potom vedl účtárnu. Hlavní (vedoucí) účetní byl pověřen funkcí státního kontrolního úřadu v oblasti zachování hospodářské, finanční a rozpočtové kázně. Příkazy hlavních (vedoucích) účetních pro správné vyhotovování, oběh a včasné předkládání účetních dokladů byly pro všechny pracovníky účetní jednotky závazné. Hlavního účetního ustanovoval a odvolával příslušný ministr. Přidělení ostatní pracovníci v účtárně byli přímo podřízeni hlavnímu (vedoucímu) účetnímu a nesměli bez jeho souhlasu vykonávat práce, které se netýkaly účetní evidence.

Povinností ústředních účtáren bylo:

- organizace a řízení účetní evidenci a účetní služby podřízených účetních jednotek,
- kontrola účetní evidence,
- prověřování účetních výkazů a jejich rozbor,

- sestavování souhrnných účetních výkazů.

Hlavní účtárny a účtárny vedly účetní evidenci o hospodaření konkrétních účetních jednotek, sestavovaly a ve stanovách lhůtách předávaly měsíční, čtvrtletní a roční účetní výkazy.

Mezi povinnosti hlavního účetního patřilo například:

- včasné vypracování a vydávání směrnic, pokynů a vysvětlivek k účetní evidenci,
- instruktáž účetních pracovníků včetně informativního a instruktážního materiálu,
- zavádění pokrokových zkušeností v oblasti racionalizace a mechanizace účetní evidence,
- kontrola vedení a stavu účetní evidence,
- provádění dokladových revisí hospodářské a finanční činnosti podřízených účetních jednotek.

Hlavní (vedoucí) účetní byl povinen v účetní jednotce zabezpečit:

- správné používání vzorových účetních dokladů,
- správný oběh účetních dokladů,
- správnou a dochvilnou evidenci hospodářských a jiných operací a výsledků hospodářské a finanční činnosti účetní jednotky,
- sestavování výsledných kalkulací vlastních nákladů,
- správný a včasný výpočet a odvod daní a poplatků,
- správné provádění inventarizace,
- problematiku rozvah a ostatních účetních výkazů.

Dále byl hlavní (vedoucí) účetní povinen zajistit kontrolu: správnosti realizace a expedice zásob a ostatních prostředků, správnosti a včasnosti vyhotovování účetních dokladů o příjmu a výdeji zásob a ostatních prostředků, správnosti čerpání mzdových fondů a včasnosti vymáhání pohledávek a splácení dluhů. Dále byla podrobně rozebírána odpovědnost hlavního (vedoucího) účetního, která byla opravdu velmi široká.

Výše uvedené právní normy neměly dlouhého trvání, protože zákonem č. 14/1958 Sb., o zrušení předpisů o hlavních (vedoucích) účetních a o organizaci účetní služby byl zákon č. 54/1952 Sb., i vládní nařízení č. 55/1952 Sb., zrušeny.

Systém účetnického výkaznictví byl velmi složitý a skládal se přibližně z 90 různých účetních výkazů. Účetní výkazy obsahovaly například údaje o stavu hospodářských podniků, o výsledcích hospodaření, o nákladech a výnosech. [15]

Zároveň bylo vydáváno i velké množství účtových osnov, přibližně asi 40. Účtové osnovy byly dělené do oddílů a v rámci oddílu byly již jednotlivé třímístné účty. Například osnova pro průmyslové podniky platná v období od roku 1952 do 1965 měla následující strukturu oddílů:

1) Základní prostředky	14) Nové ocenění zásob
2) Investice a generální opravy	15) Účelové financování
3) Materiál	16) Financování investic
a generálních oprav
4) Mzdy	17) Krátkodobé provozní úvěry
5) Výroba	18) Výnosy příštích období
6) Výrobky a zboží	19) Kontrola plnění plánu vlastních
nákladů
7) Peněžní prostředky	20) Náklady na oběh
8) Pohledávky a dluhy	21) Realizace
9) Vnitropodnikové zúčtování	22) Zisky a ztráty
10) Náklady příštích období	23) Podrozvahové účty. [15]
11) Odvody a přiděly	
12) Fondy	
13) Rezervy a oprávky	

7.2 Obchodní školství

Obchodní školství se znovu muselo přizpůsobit změnám zákona v oblasti účetnictví, proto se na středních školách místo podnikového početnictví začala vyučovat účetní evidence. Ve školním roce 1952/53 se týdně vyučovala v prvním ročníku 2, ve druhém potom 4, ve třetím a čtvrtém 6 hodin za týden. Ve srovnání v roce 1960/1961 se v prvním ročníku nevyučovala vůbec, v druhém a třetím 4, v posledním potom 6 hodin za týden. [15]

Toto období opět nebylo pro OA Vinohradskou jednoduché, protože v roce 1955 byla škola na základě rozhodnutí vyšších stranických orgánů zrušena a studenti byli

rozdělení do šesti obchodních škol v Praze. Do budovy původní OA Vinohradská se nastěhovala 4. hospodářská škola, která se později přeměnila na OA Vinohradskou a působí zde dodnes. [29]

Na výuku ekonomických předmětů na středních školách v letech 1950 – 65 mělo prvořadý vliv centralistické, direktivní řízení národního hospodářství. Místo podnikové ekonomiky byla zavedena ekonomika a organizace odvětví, protože podnik byl pouze nástrojem, kterým se vykonával úkol odvětví podle státního plánu. Podnikové účetnictví se přeměnilo na účetní evidenci chápánou jako součást národohospodářské evidence. Samostatným předmětem se stalo financování a úvěrování, protože podniky byly ovládány pomocí přidělů, úvěrů, odvodů a přísnou bankovní kontrolou všech peněžních transakcí, zejména výplat mezd a úhrad za investice. [29]

Největší změnou pro obchodní školství byly požadavky ministerstev na specializaci tříd. Představa byla taková, že každý žák se bude připravovat přesně pro určitou specializovanou práci, kterou bude mít předurčenou státním plánem. Celkovým cílem bylo vytvořit plán pro rozmísťování absolventů. V letech 1954 – 60 existovalo na hospodářských školách 23 specializací. Na OA Vinohradská byly postupně nebo současně následující specializace:

- Ekonomika průmyslu,
- Ekonomika, organizace a technika zahraničního obchodu,
- Cizojazyčná korespondence a stenografie,
- Ekonomika, organizace a technika vnitřního obchodu,
- Ekonomika, organizace a technika nákupu a prodeje průmyslového zboží,
- Ekonomika, organizace a technika nákupu a prodeje potravinářského zboží,
- Ekonomika spojů,
- Ekonomika, organizace a technika družstevního obchodu,
- Ekonomika knižního a gramofonového obchodu,
- Účetní evidence (dvouleté studium),
- Ekonomika obchodu a výkupu,
- Financování a národohospodářská evidence,
- Všeobecná ekonomika,
- Hospodářská administrativa (dvouleté studium). [29]

8 Dvouokruhové účetnictví 1966 – 1974

Období od roku 1966 lze označit jako období soustavy ekonomických informací, později od roku 1971 jako období jednotné soustavy sociálně-ekonomických informací. [15]

V tomto období se pokračovalo v národohospodářské evidenci, kterou upravoval zákon č. 23/1963 Sb., o lidové kontrole a národohospodářské evidenci. Cílem tohoto zákona bylo zajistit vysokou úroveň kontroly a propojit ji na všech stupních s národohospodářskou evidencí.

Národohospodářská evidenci byla podle zákona nezbytným nástrojem řízení. Dále se zákon zabýval zejména orgány lidové kontroly, určoval jejich hlavní úkoly, definoval soustavu orgánů lidové kontroly, hlavní zásady činnosti orgánů lidové kontroly, způsoby voleb, odvolání z funkce a další. Do soustavy orgánů lidové kontroly patřily například: ústřední komise lidové kontroly a statistiky, krajské komise lidové kontroly a statistiky, okresní komise lidové kontroly a statistiky, závodní a místní komise lidové kontroly.

Tento zákon potvrdilo i vládní nařízení č. 81/1965 Sb., o přesunu působnosti v oboru účetní evidence a o změně účetních zásad, které stanovilo, že veškerá pravomoc související s národohospodářskou evidencí přechází z ministerstva financí na Ústřední komisi lidové kontroly a statistiky. Dále z tohoto vládního nařízení vyplývalo například následující:

- za správnost, přípustnost a kontrolu uskutečněných operací zachycených na účetních dokladech byli odpovědní pracovníci, kteří je v rámci své pravomoci nařídili nebo schválili,
- pracovníci, kteří vyhotovovali účetní doklady nebo se podíleli na jejich oběhu a zpracování byli povinni je z hlediska věcné správnosti zkontrolovat před jejich zaúčtováním.

Důležitým mezníkem pro účetnictví byl přechod od velkého množství odvětvových účtových osnov na jednotnou účtovou osnovu platnou pro všechny typy organizací. Tento přechod se uskutečnil ve dvou krocích, kdy roku 1965 byla vydána jednotná

účetová osnova pro hospodářské organizace (pro průmysl, obchod, stavebnictví a výrobní družstva), která měla následující strukturu účtových tříd:

0) Základní prostředky a výstavby	7) Pro vnitropodnikové účetnictví hospodářských středisek
1) Zásoby	8) Pro vnitropodnikové účetnictví hospodářských středisek
2) Zúčtovací vztahy	9) Fondy, zúčtování hrubého důchodu (zisku), podrozvahové účty. [15]
3) Výdaje, náklady a rozdělení důchodu	
4) Tržby a výnosy	
5) Pro vnitropodnikové účetnictví hospodářských středisek	
6) Pro vnitropodnikové účetnictví hospodářských středisek	

V roce 1966 potom byla vydána účetová osnova pro celé národní hospodářství, která měla následující strukturu účtových tříd:

0) Prostředky postupné spotřeby	4) Tržby a výnosy
1) Zásoby	5) Fondy, zúčtování výsledku hospodaření, podrozvahové účty. [15]
2) Zúčtovací vztahy	
3) Náklady, výdaje a rozdělení hospodářského výsledku	

Účetnictví vedené formou národohospodářské evidence do roku 1965 bylo charakteristické následujícím:

- existovalo 28 základních účtových osnov rozčleněných podle jednotlivých odvětví,
- nerozlišovalo se účetnictví pro podnikové a vnitropodnikové účely,
- neexistovala jednotná klasifikace účtů, účty se označovaly pořadově s mnoha mezerami,
- hospodářský výsledek se zjišťoval až při prodeji výrobků,
- hospodářský výsledek se vykazoval pomocí účtu zrát a zisku, kde se zachycovaly náklady, tržby na prodané výrobky, jiné ztráty a výnosy. [15]

Naproti tomu účetnictví formou soustavy ekonomických informací po roce 1965 bylo charakteristické následujícím:

- existovala pouze jedna účtová osnova pro všechny organizace,
- používaly se účty pro základní a doplňkové účetnictví
- opět se začala využívat jednotná desítková soustava účtů, rozdělená do tříd, skupin a druhů,
- hospodářský výsledek se zachycoval ihned v období, kdy vznikl,
- hospodářský výsledek se vykazoval:
 - pomocí výsledovky nebo účtu ztrát a zisku v členění za jednotlivé hospodářská střediska, závody a potom za celý podnik,
 - pomocí výsledovky, která obsahovala náklady a výnosy podle jednotlivých druhů celkově za podnik. [15]

Dalším zlomem ve vývoji účetnictví byl zákon č. 21/1971 Sb. o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací, který bude dále rozebrán v následujícím textu. Sociálně ekonomickými informacemi byly jednotlivé údaje, jejich soubory a rozborů, které sloužily k poznání stavu a rozvoje ekonomiky a společnosti a jejich vývojových tendencí a zákonitostí. Sociálně ekonomické informace vznikaly u jednotlivých organizací (informační soustava organizací) a také byly získávány za soubory osob nebo organizací pomocí statistických metod.

Informační soustava organizací byla tvořena:

- účetnictvím,
- rozpočetnictvím,
- kalkulací,
- statistikou,
- operativní evidencí,
- informacemi ze zvlášť organizovaných evidencí, pasportů, rejstříků a jinými informacemi.

Účetnictvím byly chápány informace získané soustavným a průkazným sledováním a hodnocením stavu a pohybu hospodářských prostředků (zdrojů) a hospodářských výsledků. Rozpočetnictvím byly definovány informace, které sloužily pro potřeby měření, hodnocení a kontrole hospodářské činnosti uvnitř organizace. Kalkulací byly

chápaný informace o ceně jednotlivých složek výkonů a jejích vývoji. Informace z oboru statistiky o stavu a vývoji hromadných sociálně ekonomických jevů byly získávány pomocí statistickým metod v organizacích. Operativní evidenci byly myšleny operativní záznamy o sociálně ekonomických skutečnostech. Části účetnictví, rozpočetnictví a kalkulace a oblast účetního výkaznictví spadaly do působnosti federálního ministerstva financí a finančních orgánů republik. Ostatní informace patřily do působnosti federálního statistického úřadu a statistických orgánů republik (ústřední a oblastní statistické orgány republik).

Dále zákon například vymezoval:

- postavení, působnost, úkoly, práva a povinnosti:
 - federálního statistického úřadu,
 - federální statistické rady,
 - ústředních statistických orgánů republik,
 - federálního ministerstva financí,
 - ústředních orgánů republik,
- základní úkoly jednotlivých organizací.

Tímto zákonem se zrušil zákon č. 23/1963 Sb., o lidové kontrole a národohospodářské evidenci. O rok později byl vydán zákon č. 40/1972 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v oblasti sociálně ekonomických informací, který byl obdobou původního zákona, ale vymezoval působnost orgánů pouze pro území České socialistické republiky. Mezi další významné normy v oblasti účetnictví patřily:

- nařízení vlády č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací,
- vyhláška č. 154/1971 Sb., o účetnictví,
- vyhláška č. 155/1971 Sb., o inventarizacích hospodářských prostředků.

Z nařízení vlády č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací, vyplývalo následující:

- každá organizace byla povinna vést účetnictví, statistiku a operativní evidenci,

- hospodářské organizace (s výjimkou organizací peněžnictví a pojišťovnictví), organizace zahraničního obchodu, výrobní a spotřební družstva, družstevní podniky a podniky a hospodářská zařízení společenských organizací měly za povinnost vést rozpočetnictví,
- povinnost kalkulovat měly organizace uvedené v předchozím bodě, pokud předmětem jejich hlavní činnosti bylo například: průmyslová a stavební výroba, projektové, geologické, geodetické a kartografické práce, zemědělská a lesní výroba, zahraniční obchod, komunální a ubytovací služby,
- informace měly být získávány včas, úplně, pravdivě, racionálně a dále:
 - zajišťovat návaznost a srovnatelnost z různých podkladů,
 - dodržovat zásadu jednoho čísla o stejných skutečnostech,
 - využívat účelně výpočetní techniky,
 - při sledování a zpracování informací zajistit soulad mezi hledisky organizačními, ekonomickými, územními a dalšími,
 - organizovat víceúčelové využívání informací,
- využívat vnitřní kontrolní systém.

Dále byla část právní normy věnována účetnictví. Kdy účetnictví mělo poskytovat informace pro vypracovávání a kontrolu plnění národohospodářských plánů (státních rozpočtů, finančních plánů, plánů vývoje cen), pro sestavování národohospodářských bilancí, k ochraně socialistického vlastnictví, pro kalkulaci a rozpočetnictví a další. Účetnictví se vedlo podle účtové osnovy a směrnic k účtové osnově, v peněžních jednotkách a muselo se vést dochvilně, průkazným způsobem, podle podvojné soustavy, muselo být úplné a pravdivé. Základním účetním obdobím byl kalendářní měsíc. Základními účetními výkazy byly rozvaha a výsledovka.

Výsledovka (ve zjednodušené formě) měla následující strukturu:

Část A Výnosy

- 1) Tržby za produkci a ostatní výnosy,
- 2) Změna stavu zásob výrobků (hotových i nedokončených),
- 3) Upravené výnosy (součet 1 + 2),

Část B Materiálové náklady

- 4) Spotřeba materiálu,

- 5) Spotřeba energie,
- 6) Dopravné,
- 7) Výkony spojů,
- 8) Odpisy základních prostředků,
- 9) Odpisy z drobných a krátkodobých předmětů,
- 10) Materiální náklady (součet 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9),
- 11) Hrubý důchod (řádek 3 – 10),

Část C Rozdělení hrubého důchodu

- 12) Základní mzdy,
- 13) Prémie a mimořádné odměny,
- 14) Vlastní náklady podniku (součet 10 + 12 + 13),
- 15) Hrubý zisk (řádek 3 – 14),
- 16) Odvody,
- 17) Ostatní výdaje tvořící hodnotové složky produktu pro společnost,
- 18) Čistý zisk (řádky 15 – 16 – 17),
- 19) Příděly fondům,
- 20) Podíly na hospodářských výsledcích,
- 21) Rozdělení hrubého důchodu (součet 12 + 13 + 16 + 17 + 19 + 20). [15]

Dále nařízení vlády definovalo rozpočetnictví, kalkulaci, statistiku, operativní evidenci, zvláště organizované evidence, pasporty a rejstříky. Pro účetnictví byla důležitá část věnovaná oceňování hospodářských prostředků, která stanovila způsoby oceňování v účetnictví. Způsoby oceňování přehledně zobrazuje následující tabulka.

Hospodářský prostředek	Způsob ocenění
Základní prostředky	Pořizovací cena
Opotřebením základních prostředků	Oprávkami
Investice	Náklady vynaložené na pořízení
Předměty postupné spotřeby, materiál, zvířata, zboží	Cenou za kterou byly opatřeny, popřípadě průměrem těchto cen
Nedokončená výroba, polotovary vlastní výroby, výrobky	Cenou podle předběžné kalkulace, výjimečně skutečnými vlastními náklady nebo velkoobchodními cenami

Hospodářský prostředek	Způsob ocenění
Valuty, devizy, zahraniční cenné papíry, ceniny, pohledávky, závazky, majetkové účasti, nemovitosti v zahraniční a jiné hodnoty vyjádřené v cizí měně	Přepočet na českou měnu podle zvláštních předpisů
Peněžní prostředky, tuzemské cenné papíry, ceniny, pohledávky, závazky, ostatní aktiva a pasiva v československé měně	Jmenovitou částkou

Tabulka 2 – Přehled oceňování

Zdroj: Nařízení vlády č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací, vlastní úprava

Změny v ocenění bylo možné provádět pouze v odůvodněných případech (například při všeobecné změně cen) a muselo to být řádně prokázáno. Nebylo dovoleno provádět změny v ocenění s cílem záměrně zkreslit výsledky hospodaření mezi jednotlivými účetními obdobími. Způsob oceňování se mohl měnit pouze k 1. lednu. Rozdíly ze změn cen a změn způsobu oceňování se zúčtovaly zpravidla do hospodářského výsledku organizace.

Další část byla věnována inventarizaci hospodářských prostředků, které se v zásadě musely inventarizovat jednou za kalendářní rok s určitými výjimkami. Odchylné způsoby inventarizace mohly nařídit nadřízené orgány pro přímo podřízené organizace. Významná část právní normy byla věnována problematice úschovy písemností. Stále byla povinnost využívat účetní archivy a archivní knihy. Archivační doby se pohybovaly od 20 let u mzdových listů, přes 10 let u ročních státních účetních výkazů až po dobu jednoho roku u pokladních dokladů za poskytnuté služby nebo opravy.

Vyhláška č. 154/1971 Sb., o účetnictví bude zjednodušeně charakterizována v následujícím textu. Za řádný stav a vedení účetnictví a pořádek při úschově účetních písemností odpovídal vedoucí útvaru informační služby nebo vedoucí útvaru účetnictví. Byla povinnost vést základní účetnictví za organizaci jako celek. Dále se v hospodářských organizacích muselo vést vnitropodnikové účetnictví se zřetelem na zásady vnitropodnikového chozrasčotu, kde se sledovaly náklady a výnosy a hospodářský výsledek podle odpovědnosti nebo výkonů, popřípadě podle obojího. Byla povolena možnost decentralizace účetnictví na úrovně vnitřních

útvary, ale musela být zajištěna návaznost, aby bylo možné sestavovat účetní výkazy za organizaci jako celek. Účetní doklady sloužily k ověření provedení hospodářských (nákup materiálu) a účetních (oprav účetních zápisů) operací.

Za účetní doklady se považovaly:

- pro účetní zápisy odvozené programem počítače ze záznamů zachycených na jeho paměťových prostředcích, účetní doklady ověřující tyto záznamy, takto vznikající účetní zápisy musely být alespoň v jedné sestavě zvlášť vyznačeny,
- pro operace, které se zachycovaly automaticky snímáním nebo zaznamenáváním dat pomocí speciálních zařízení, opisy automaticky pořizovaných dat, tyto opisy byly součástí účetních písemností.

Mezi povinné náležitosti účetních dokladů patřilo: název účetního dokladu, popis obsahu operace, peněžní částku nebo údaj o množství, případně obojí, datum vyhotovení účetního dokladu, podpis pracovníka, který operaci nařídil nebo schválil a odpovídal za ni, podpis pracovníků, kteří operaci uskutečnili, jestliže to zvláštní povaha operace vyžadovala (pokladní styk), podpisy pracovníků, kteří přezkoušeli účetní doklad, označení účastníků operace, datum provedení operace, měsíční účetní období do kterého se účetní doklad zaúčtoval, účtovací předpis, číslo nebo jiné označení sloužící ke kontrole úplnosti zaúčtovaných účetních dokladů, poznámku o zaúčtování. Účtovací předpis uváděl syntetické popřípadě analytické účty a jejich strany formou složitějšího účetního zápisu (na jedné straně mohlo být uvedeno více souvztažných účtů a na straně druhé pouze jeden). Účetní doklady se účtovaly v zásadě do období se kterým ověřované operace hospodářsky souvisely, pokud tuto zásadu nešlo prokazatelně dodržet, daly se zaúčtovat i do období s kterým hospodářsky nesouvisely.

Dále zákon vymezoval přezkušování účetních dokladů, účetní zápisy a účetní knihy, přezkušování účetních zápisů, otevírání účtů a účetní uzávěrku, účetní výkazy, druhy účetních písemností a provádění zápisů v nich, formu účetních knih a ostatních účetních písemností, opravy zápisů v účetních písemnostech, ukládání, úschovu a vyřazování účetních písemností. V celé právní normě byl velký důraz kladen na prostředky moderní techniky a jejich začlenění do účetnictví (počítačové soustavy).

8.1 Obchodní školství

Na středních školách se ve školním roce 1965/66 vyučovala účetnictví v rozsahu 14 hodin za týden, kdy v druhém a třetím ročníku se vyučovaly 4, ve čtvrtém potom 6 hodin za týden. Ve školním roce 1970/71 se opět vyučoval předmět s názvem účetnictví s týdenním rozsahem 12 hodin, kdy se vyučovalo v druhém ročníku 3, ve třetím 4, ve čtvrtém 5 hodin za týden. [15]

V roce 1969 na OA Vinohradská studovalo pouze 3,6 % chlapců, zbytek byly dívky. Uplatnění studentů bylo zejména v: obchodních a průmyslových podnicích, peněžních ústavech, poštách, telefonních ústřednách, centrálních úřadech. Z absolventů oboru všeobecná ekonomika se stávali účetní, plánovači, statistikové a referenti zásobovacích, odbytových a jiných útvarů podniku. Mnozí také pokračovali na studiu na vysokých školách, především na Vysoké škole ekonomické v Praze. [29]

OA Vinohradská měla v roce 1969 následující obory: Všeobecnou ekonomiku, Ekonomiku spojů a Hospodářskou administrativu (dvouleté studium). Žáci se učili nejen základní ale i vnitropodnikové účetnictví a kalkulaci. Od roku 1968-69 byl předmět hospodářské počty obohacen o lineární programování, který se vyučoval ve třetím ročníku. Od školního roku 1965 se začala vyučovat mechanizace účetních a výpočetních prací. Učební osnovy za školní rok 1968/69 jsou uvedeny v Příloze 3. [29]

9 Jednookruhové účetnictví 1975 – 1989

9.1 Řízení účetnictví

Podle dobové literatury z období 1975 – 1989 bylo řízení účetnictví v ČSSR takové, jak bude popsáno v následujícím textu. Účetnictví sloužilo pro potřeby řízení hospodářských jednotek, které měly určitou operativní samostatnost. Zároveň každá hospodářská jednotka byla součástí celého národního hospodářství. [11]

V rámci řízení účetnictví bylo pro všechny organizace závazně stanoveno:

- druhy účtů a jejich obsah,
- obsah účetních výkazů,
- principy a metody oceňování hospodářských prostředků,
- účetní soustava,
- druhy základních účetních knih,
- zásady pro vedení analytické evidence. [7]

Účetní knihy se vedly pro každou základní hospodářskou jednotku samostatně. Účetní výkazy se sestavovaly z informací získaných z běžných účetních zápisů základních hospodářských jednotek. Účetní výkazy byly především zdrojem informací pro nadřízené orgány, které je používaly pro mimopodnikové účely. Hlavní požadavek byl proto kladen, aby údaje z účetních výkazů jednotlivých hospodářských jednotek byly vzájemně srovnatelné a sčitatelné. Celostátní řízení účetnictví nestanovovalo pouze požadavky na účetní výkazy, ale zároveň určovalo jednotkou metodiku pro běžné účetní zápisy v základních hospodářských jednotkách. Ale bylo umožněno, aby si každá hospodářská jednotka mohla účetnictví dále rozpracovávat dle svých podnikových a vnitropodnikových potřeb. [11]

V tomto období stále platily následující zákony: zákon č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací, nařízení vlády ČSSR č. 153/1971 Sb., o informační soustavě organizací, vyhlášky federálního ministerstva financí č. 154/1971 Sb., o účetnictví, a č. 155/1971 Sb., o inventarizacích hospodářských prostředků. Dalším požadavkem na účetnictví bylo, aby jednotlivé organizace měly stejné účty se stejným obsahem. Tento požadavek byl zajištěn pomocí účtových osnov, které vydávalo federální ministerstvo financí. [11]

V roce 1988 existovaly čtyři účtové osnovy pro:

- hospodářské organizace,
- rozpočtové organizace,
- peněžní a pojišťovací útvary,
- společenské a ostatní organizace. [7]

Účtová osnova byla definovaná jako seznam syntetických účtů, kde každý účet měl číselný znak (číslo účtu) a název pro charakterizování obsahu účtu. Protože název účtu nestačil pro charakteristiku obsahu účtu, byly k účtovým osnovám vydávány směrnice k účtové osnově, které přesně definovaly obsah jednotlivých účtů. Mohly se používat pouze účty uvedené v účtové osnově, podniky nesměly používat a zřizovat další syntetické účty. Účetní jednotky si pro svoje potřeby tedy zřizovaly analytické účty. Souhrn analytických a syntetických účtů používaných v účetní jednotce byl účtovým rozvrhem. [11]

Účty v účtové osnově používané od roku 1976 se třídily podle druhu a číslovaly se dekadicky. Od roku 1976 se používala účtová osnova s následujícími třídami:

- 0) Základní prostředky a investice
- 1) Zásoby
- 2) Zúčtovací vztahy z hospodářského styku
- 3) Prvotní náklady podle druhů
- 4) Náklady na činnost
- 5) Zúčtování nákladů na činnost
- 6) Náklady spojené s realizací a předáváním výkonů
- 7) Výnosy a položky je upravující
- 8) Zúčtování odvodů, přidělů, redistribuce
- 9) Fondy, dotace, hospodářský výsledek a jeho použití, podrozvahové účty. [11]

V této účtové osnově byla dodržena tzv. zásada čistoty účtů, protože účtové třídy 0, 1, 2, 8, a 9 obsahovaly pouze účty rozvahové, účtové třídy 3, 4, 5, 6 a 7 pouze účty výsledkové. [7]

Velký důraz byl kladen na organizaci účetnictví v jednotlivých organizacích. V rámci organizace bylo důležité z dlouhodobého hlediska zajistit kvalifikované pracovníky, kvalitní mechanizační prostředky a organizační pomůcky, zajistit

vhodný způsob spolupráce účetních a neúčetních útvarů v organizaci. Z krátkodobého hlediska byly zadávány tzv. pracovní grafikony, což byly krátkodobé pracovní plány. Krátkodobé pracovní plány sloužily pro zadávání konkrétních termínovaných úkolů jednotlivým útvarům a zaměstnancům v organizaci za účelem zajištění plynulosti evidenčních prací a zvýšení operativnosti účetnictví. Z jiného pohledu pojem účetnictví byl chápán jako veškeré účetní doklady, běžné účetní zápisy v účetních knihách (deníky, hlavní kniha, knihy analytické evidence), účetní výkazy a jiné písemnosti (účtový rozvrh). Speciální část účetnictví potom tvořil rozvoj mechanizace a automatizace účetních prací a zvyšování kvalifikace účetních. [11]

Od roku 1976 byla v účetnictví využívána jediná účetní soustava, která spojovala základní a vnitropodnikové účetnictví. Tato jediná soustava obsahovala informace o celopodnikových a vnitropodnikových jevech. [11]

Charakteristické rysy uspořádání účetnictví od roku 1976 byly:

- poskytovat všechny informace potřebné pro komplexní posuzování hospodárnosti a efektivnosti podnikové činnosti,
- zjišťovat náklady:
 - podle druhů za celý podnik,
 - podle odpovědnosti jednotlivých hospodářských středisek,
 - podle výkonů za jednotlivé podnikové činnosti (odvětvové činnosti),
 - podle položek kalkulačního vzorce,
- základní hledisko pro členění nákladů bylo účelové a odpovědnostní to znamená podle hospodářských středisek a výkonů seskupených do odvětvových činností,
- všechny hlediska pro kontrolu nákladů byly zjišťovány na principu jednoho vnitřně propojeného a uzavřeného okruhu účtů,
- probíhalo systémové zjišťování rozdílů skutečných oproti předem stanoveným nákladům. [7]

Pro jednotlivé členění nákladů byly určeny i účtové třídy v účtové osnově. Účtová třída „3 – Prvotní náklady podle druhů“ byla určena pro druhové členění nákladů, byly zde zachycovány skutečné a časově nerozlišené náklady podniku. Účtová třída „4 – Střediskové náklady podle činností a ostatní náklady“ sloužila pro členění

nákladů: odpovědnostní, výkonové do odvětvových činností a podle položek kalkulačního vzorce. Zde byly zjišťovány časově rozlišené, prvotní a druhotné náklady. Účtová třída „5 – Střediskové výnosy podle činností“ byla určena pro náklady v předem stanovené výši v členění dle jednotlivých hospodářských středisek. Účtová třída 4 a 5 tvořila vnitřně uzavřený celek, kdy rozdíly mezi těmito třídami představovaly vnitropodnikové výsledky hospodaření. Účtová třída „6 – náklady na realizované a předané výkony“ zachycovala úplné vlastní náklady na realizované a předané výkony v předem stanovených nákladech. Účtová třída „7 – Výnosy a položky je upravující“ potom obsahovala skutečné výnosy a v rámci porovnání s 6 účtovou třídou, vzniklé rozdíly tvořily hospodářské výsledky z realizace. [7]

V roce 1989 začal postupný přechod z centrálně plánovaného řízení na tržní ekonomiku, který se samozřejmě projevil i v účetnictví. V období 1989 – 1991 docházelo v oblasti účetnictví k postupným změnám, kdy jednotná soustava sociálně-ekonomických informací přestala vyhovovat a byla potřeba určit směr, jakým se účetnictví vydá. Zákonem č. 563/1991 Sb., o účetnictví, který začal platit od 1. ledna 1992, se účetnictví po vzoru vyspělých zemí vydalo směrem odděleného účetního systému od daňového. Daňový základ se zjišťoval mimo účetnictví, ale vycházel z údajů z účetnictví. [15]

9.2 Obchodní školství

Ve školním roce 1984/1985 se účetnictví vyučovala v rámci předmětu informační soustava podniku, který zahrnoval účetnictví, statistiku a informatiku. Tento předmět byl vyučován v rozsahu pouhých 9 hodin za týden, kdy v druhém ročníku se vyučoval 3, ve třetím potom 6 hodin za týden. [15]

V roce 1979 se v rámci ekonomických předmětů vyučovaly předměty: účetnictví, hospodářské výpočty, mechanizace, podniková ekonomika, politická ekonomie a statistika. Od školního roku 1984/1985 byla zavedena nová koncepce pro studijní obor Všeobecná ekonomika, kde se vyučovaly tři základní osově předměty: podnikové ekonomika, informační soustava podniku a výpočetní technika. Výše uvedené předměty se vyučovaly v prvních třech ročníkách. [29]

Podniková ekonomika se zabývala základními ekonomickými pojmy, základními zásadami organizace a plánováním hospodářských činností v podniku. Předmět informační soustava podniku zahrnoval výuku základních informací z účetnictví,

statistiky chápané v souvislosti s využitím výpočetní techniky při zpracování informací. Předmět výpočetní technika seznamoval žáky s mechanizovaným a automatizovaným zpracováním ekonomických informací s využitím počítačů a používáním výpočetní techniky pro hospodářské a statistické výpočty. Na tyto tři předměty navazovaly ve čtvrtém ročníku základy řízení a ekonomická cvičení. Ekonomická cvičení sloužila pro procvičení na příkladech základních poznatků o všech oblastech činnosti podniku. Základy řízení se týkaly vybraných částí teorie řízení národního hospodářství a řídicí činnosti podniku. Další odborné předměty byly například: politická ekonomie, nauka o výrobcích, hospodářská korespondence a právní nauka. [29]

Odborná část maturitní zkoušky vycházela z prací, které byly zpracované žáky v průběhu studia v různých ekonomických předmětech a dále se týkala problematiky základů řízení a ekonomických cvičení v návaznosti na podnikovou ekonomiku, politickou ekonomii, informační soustavu a výpočetní techniku. [29]

10 Závěr

Cílem práce bylo podat přehled o českém účetnictví a české účetní praxi za období 1918 až 1988. Nejdůležitější zjištění za jednotlivá období lze shrnout takto:

V období 1918 – 1938 sloužilo účetnictví účelům podnikatelů, aby měli přehled o svém podnikání, to znamená o velikosti majetku, jeho změnách a výsledcích hospodaření. Účetnictví nebylo téměř vůbec legislativně vymezeno, nebyly ani přesně předepsány povinné účetní knihy. Zpravidla se vedly knihy základní a pomocné. Mezi základní knihy patřily kniha hlavní a deník. Používala se jak soustava jednoduchého, tak podvojného účetnictví.

V letech 1939 – 1945 nebylo účetnictví stále významně právě upraveno, platilo menší množství právních norem a byly zastaralé. Kromě toho, že účetní knihy podávaly přehled o majetku, dlužích a jejich změnách, byly zejména důkazem o provedených obchodech a podkladem pro styk s jinými podniky, úřady a soudy. Od roku 1939 museli vést obchodní knihy všichni obchodníci jednotlivci, kteří byli rozděleni do tří skupin podle velikosti v závislosti na dosaženém obratu v roce 1937. Byly stanoveny závazné účtové osnovy a pro menší a střední podnikatele existovaly určité úlevy při vedení účetnictví. Závazně byl stanoven zákonem soupis jmění, který musel být sestaven při začátku podnikání a pak každý rok. Osnova účtů byla rozdělena dekadickým způsobem, tedy na 10 tříd (0 – 9), 10 skupin a 10 konkrétních účtů.

Pro dobu 1946 – 1951 byl charakteristický pojem podnikové početnictví. Do podnikového početnictví patřilo účetnictví, kalkulace, statistika a rozpočetnictví. Podnikové početnictví tedy i jeho součást účetnictví bylo definováno zákonem. Zákon stanovil požadavky na účetní zápisy, které musely být: pravdivé, srozumitelné, přehledné a snadno kontrolovatelné. Zákon určil podvojný účetnictví jako jedinou formu pro všechny podniky. Cílem účetnictví bylo sloužit potřebám hospodářského plánování a daňovým potřebám. Charakteristickým rysem bylo vydávání většího množství odborných účtových osnov pro podniky podle jednotlivých druhů průmyslu. Zákon dále například vymezoval povinné účetní knihy, účetní doklady a jejich povinné náležitosti. Pojmy účetní závěrka a účetní uzávěrka se už svým obsahem začaly velmi blížit současnému chápání těchto pojmů. Bylo

dovoleno tzv. průpisové účetnictví, kdy docházelo pomocí ručního nebo strojního průpisu k přepisování zápisů z deníku na účty nebo opačně.

Období 1952 – 1965 bylo časem národohospodářské evidence. Národohospodářská evidence měla podle vzorů ze Sovětského svazu sloužit potřebám národohospodářského plánování, skládala se z operativně-technické evidence, účetní evidence a statistiky. Obsahem účetní evidence byla běžná účetní evidence, účetní výkazy a souhrnné účetní výkazy. Základem účetní evidence stále zůstala podvojná soustava účetnictví. Vedla se základní syntetická evidence a k ní k některým položkám potom podrobnější analytická evidence. Účetní výkazy se sestavovaly za měsíční, čtvrtletní a roční účetní období. V tomto období byla dokonce krátkodobě upravena účetní profese, konkrétně hlavní účetní a organizace účetní služby, která upravovala práva a povinnosti účetních. Toto období bylo charakteristické složitým způsobem výkaznictví, kdy existovaly asi 90 různých výkazů. Zároveň existovalo velké množství účtových osnov, přibližně asi 40. Účtové osnovy byly členěny do oddílů a potom již přímo na třímístné účty.

Roky 1966 – 1974 jsou charakterizovány pojmem soustava ekonomických informací později soustavou sociálně-ekonomických informací. Významný byl přechod na jednotnou účtovou osnovu pro všechny organizace, která byla založena na dekadickém systému (třídy, skupiny, druhy účtů). Nejdříve se pokračovalo v národohospodářské evidenci, později byla zavedena jednotná soustava sociálně ekonomických informací, která byla tvořena: účetnictvím, rozpočtnictvím, kalkulací, statistikou, operativní evidencí a ostatními informacemi. Na informace byly stanoveny požadavky: včasnosti, úplnosti, pravdivosti a racionálnosti. Bylo i právně zakotveno účelné využívání výpočetní techniky. Základním účetním obdobím byl kalendářní měsíc. Byla stanovena povinnost vést vnitropodnikové účetnictví, kde se sledovaly náklady, výnosy a hospodářský výsledek podle odpovědnosti nebo výkonů, popřípadě obojího.

V období 1975 – 1989 nedošlo k příliš mnoha změnám. Účetnictví sloužilo pro řízení hospodářských jednotek a zároveň i řízení celého národního hospodářství. Pro všechny organizace bylo závazně stanoveno: druhy účtů a jejich obsah, obsah účetních výkazů, způsob oceňování hospodářských prostředků, účetní soustava, druhy základních účetních knih, zásady pro vedení analytické evidence. Ale byla zde

možnost pro hospodářské jednotky, aby si účetnictví podrobněji rozpracovávaly v závislosti na svých podnikových a vnitropodnikových potřebách. Ke konci období existovaly čtyři účtové osnovy. Velký důraz byl kladen na organizaci účetnictví v jednotlivých organizacích, která byla zajištěna pomocí dlouhodobých a krátkodobých plánů. Do účtové osnovy bylo začleněné různé porovnání nákladů podle jednotlivých hledisek.

Účetnictví a účetní praxe prošla během 70 let mnoha změnami, které vyplývaly z politického a společenského uspořádání, vývoje společnosti a rozvoje výpočetní a jiné techniky. Avšak vždy bylo jeho hlavním cílem poskytovat informace o majetku, závazcích, jejich změnách a výsledků hospodaření. Tyto informace sloužily mnoha různým v příslušném období aktuálním potřebám, ať už se jednalo o potřeby podnikatele, finančního či jiného řízení nebo přímo státu pro celostátní plánování a rozhodování.

Pokud někdo chce být účetní, musí nejdříve získat vhodné teoretické znalosti, a proto určitá část práce byla věnována teoretické přípravě formou ekonomicky zaměřených škol, zejména středních. Pro ještě lepší přiblížení byla pro účely práce vybrána konkrétní střední ekonomická škola se současným názvem Obchodní akademie Vinohradská. Jedním z důvodů bylo, že se jedná o jednu z nejstarších škol tohoto zaměření a zároveň má zajímavé dostupné zdroje o své historii. Nejzajímavější poznatky z oblasti obchodního školství budou shrnuty v následujícím textu.

V období 1918 – 1938 došlo v oblasti obchodního školství k velkému nárůstu ekonomicky zaměřených škol. Na OA Vinohradské byla nejdříve zavedena volitelně později od roku 1930 povinně zkouška z dospělosti. Jedním z hlavních důvodů pro složení zkoušky bylo další řádné studium na Vysoké škole obchodní. Zajímavé bylo, že se v tomto období platilo na OA Vinohradské školné. Na středních obchodních školách se vyučovaly například předměty: obchodní počty, obchodní korespondence, účetnictví, cvičný kontor, obchodní právo, těsnopis, nauka o zboží a psaní na stroji.

Období 1939 – 1945 nebylo pro OA Vinohradskou snadné, protože škola se musela podrobit nacistické okupaci, které se zejména projevovala v povinnosti ovládat německý jazyk.

Období 1946 – 1951 bylo pro OA Vinohradskou velmi pozitivní, v této době byla nejlépe vybavenou obchodní školou v Praze. Zajímavostí je, že třídy byly rozdělené na čistě dívčí a čistě chlapecké. Na středních a vysokých obchodních školách se začalo vyučovat podnikové účetnictví. Střední školy začaly vychovávat budoucí střední ekonomické pracovníky pro hospodářské a rozpočtové organizace v socialisticky orientovaném národním hospodářství.

V období 1952 – 1965 se musel opět obchodní školství přizpůsobit změnám v účetnictví a to tak, že se namísto podnikového účetnictví začala vyučovat účetní evidence. Pro OA Vinohradskou se opět nejednalo o příliš snadné období, protože v roce 1955 byla škola zrušena a namísto ní byla přesunuta škola jiná, která se později přeměnila na OA Vinohradskou, která existuje dodnes. Na výuku mělo velký vliv direktivní řízení národního hospodářství, kterému se přizpůsobily všechny vyučované předměty. Charakteristickým rysem byla snaha o maximální specializaci, kdy například na hospodářských školách existovalo asi 23 specializací.

V období 1966 – 1974 se na středních školách začalo opět vyučovat předmět s názvem účetnictví. Na OA Vinohradské se vyučovalo kromě základního účetnictví i vnitropodnikové účetnictví a kalkulace. Zavádění výpočetní techniky se projevilo i ve výuce, kdy začal být vyučován předmět mechanizace účetních a výpočetních prací.

V období 1975 – 1989 se účetnictví vyučovalo například v rámci předmětu informační soustava podniku, kde obsahem kromě účetnictví byla i statistika a informatika.

11 Seznam literatury a pramenů

Literatura

- [1] Čupr, Karel: Organizace účtárny středního podniku průmyslového, 175 stran, Orbis, Praha 1941
- [2] David, Jaroslav: Bilancování v různých útvarech podnikatelských, 101 stran, Otakar Janáček, Praha 1926
- [3] David, Jaroslav: Jednoměsíční praktický příklad provedený jednoduchou a podvojnou soustavou účetnickou, 101 stran, E. Weinfurter, Praha 1919
- [4] David, Jaroslav: Podvojný účetnictví, 3. přepracované a rozšířené vydání, 191 stran, E. Weinfurter, Praha 1948
- [5] David, Jaroslav: Účetní příručka, 3. opravené a doplněné vydání, 93 stran, Vondruška, Spott a spol., Praha 1918
- [6] Dvořáček, Jiří: Účetnictví pro maloobchod a živnosti, 3. vydání, 48 stran, Knihotiskárna Al. Hanuše, Kolín 1942
- [7] Fireš, Bohuslav: Základy účetnictví, 222 stran, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1988
- [8] Fuksa, Josef: Účetní listy, ročník XXI., 240 stran, Otakar Janáček, Praha 1929
- [9] Jakubec, Ivan, Efmertová, Marcela, Szobi, Pavel, Štemberk, Jan: Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848 – 1992, 289 stran, Oeconomica, Praha 2008, ISBN 978-80-245-1450-5
- [10] Karlíček, Miroslav: Praktické účetnictví pro obchodníky podle nových předpisů, 144 stran, Česká grafická Unie a. s., Praha 1941
- [11] Klozar, Jiří: Základy účetnictví, 152 stran, SNTL – Nakladatelství technické literatury, Praha 1980
- [12] Lutovský, Jan, Kadlec, Jan: Účetnictví v novém hospodářství, 275 stran, Práce, Praha 1947
- [13] Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1. díl období 1918 - 1945, 580 stran, Doplněk, Brno 2004, ISBN 80-7239-147-X
- [14] Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 2. díl období 1945 - 1992, 1004 stran, Doplněk, Brno 2009, ISBN 978-80-7239-228-5

- [15] Šlosár, Rudolf: Dejiny účtovníctva na Slovensku, prvé vydanie, Iura Edition, Bratislava 2008, ISBN 978-80-8078-227-6

Zákony a právni predpisy

- [16] Zákon č. 116/1946 Sb. ze dne 16. května 1946, o jednotné organizaci podnikového účetnictví
- [17] Zákon č. 108/1951 Sb. ze dne 19. prosince 1951, o organizaci národohospodářské evidence
- [18] Vládní nařízení č. 41/1952 Sb. ze dne 19. srpna 1952, kterým se stanoví zásady pro účetní evidenci (účetní zásady)
- [19] Zákon č. 14/1958 Sb. ze dne 17. dubna 1958, o zrušení předpisů o hlavních (vedoucích) účetních a o organizaci účetní služby
- [20] Vládní nařízení č. 30/1958 Sb. ze dne 6. června 1958, kterým se stanoví zásady pro účetní evidenci (účetní zásady)
- [21] Zákon č. 23/1963 Sb. ze dne 6. března 1963, o lidové kontrole a o národohospodářské evidenci
- [22] Vládní nařízení č. 81/1965 Sb. ze dne 13. července 1965, o přesunu působnosti v oboru účetní evidence a o změně účetních zásad
- [23] Zákon č. 21/1971 Sb. ze dne 25. března 1971, o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací
- [24] Nařízení vlády č. 153/1971 Sb. ze dne 2. prosince 1971, o informační soustavě organizací
- [25] Vyhláška č. 154/1971 Sb. ze dne 16. prosince 1971, o účetnictví
- [26] Vyhláška č. 155/1971 Sb. ze dne 16. prosince 1971, o inventarizacích hospodářských prostředků
- [27] Zákon č. 40/1972 Sb. ze dne 4. července 1972, o působnosti orgánů České socialistické republiky v oblasti sociálně ekonomických informací

Internetové zdroje

- [28] Virtuální ekonomická knihovna Econlib [online]. c 2003 - 2012 [cit. 20. března 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.econlib.cz/>>
- [29] OA Vinohradská [online]. c 2009 [cit. 17. března 2012]. Dostupné z WWW: <<http://oavin.cz/>>

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Organizační struktura	36
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Přehled účetních pojmů	42
Tabulka 2 – Přehled oceňování	62

Seznam příloh

Příloha 1	77
Příloha 2	78
Příloha 3	79
Příloha 4	80
Příloha 5	81

12 Přílohy

Příloha 1

Učební předmět	R o č n í k			
	I.	II.	III.	IV.
A. Povinné předměty:				
1. Obchodní nauka	3	2	—	—
2. Účetnictví	—	3	3	3 I. půl.
3. Obchodní korespondence	—	2	2	2 I. půl.
4. Cvičný kontor	—	—	—	5 II. půl.
5. Kupecké počty	3	3	3	2
6. Nauka o zboží	3	3	3	3
7. Kupecká nauka právní	—	—	2	2
8. Národní hospodářství	—	—	—	2
9. Algebra a politická aritmetika	3	2	2	2
10. Jazyk vyučovací	3	3	3	2
11. Němčina a korespondence německá	3	3	4	4
12. Dějepis	2	2	2	2
13. Zeměpis	2	2	2	2
14. Tělověda	1	—	—	—
15. Občanská výchova	—	—	—	1
16. Těsnopis	2	2	—	—
17. Krasopis	2	—	—	—
18. Relativně povinný cizí jazyk a korespondence*)	3	3	4	3
Úhrnem	30	30	30	30
B. Nepovinné předměty:				
19. Cvičení laboratorní	—	2	2	2
20. Psaní strojem	—	—	—	2
21. Těsnopis německý	—	—	2	—
22. Konverzační kroužky v cizích jazycích	—	—	—	2
*) Mimo povinný jazyk německý musí si každý žák zvolit jako relativně povinný buď jazyk francouzský, anglický, ruský neb srbochorvatský.				

Zdroj: <http://oavin.cz/>

Přehled vyučovacích hodin:

Učební předměty	Ročník			
	I.	II.	III.	IV.
<i>A. Povinné:</i>				
1. Obchodní nauka a korespondence	3	3	3	3 v I. třídě
2. Účetnictví	2	3	3	2 v I. třídě
3. Nauka o podniku	—	—	—	5 v II. třídě
4. Kupecké počty	3	2	2	2
5. Matematika	2	2	2	2
6. Právní nauka	—	—	2	2
7. Národohospodářská nauka	—	—	—	2
8. Nauka o zboží	3	3	3	3
9. Český jazyk	4	4	3	3
10. Němčina	4	3	4	4
11. Relativně povinný cizí jazyk*)	4	3	4	3
12. Dějepis	—	3	2	2
13. Hospodářský zeměpis	2	2	2	2
14. Těsnopis	2	2	—	—
15. Krasopis	1	—	—	—
Uhrnem	30	30	30	30
<i>B. Nepovinné:</i>				
16. Cvičení z nauky o zboží	—	2	2	2
17. Těsnopisná cvičení rychlopisná	—	—	—	1
18. Psaní strojem	—	—	2	—
19. Kroužky pro konverzaci v ciz. jazycích	—	—	2 v II. třídě	2 v I. třídě
20. Tělocvik	1	1	1	1

*) Místo povinný jazyk německý musí si každý žák zvolit jakožto relativně povinný jazyk buď francouzský nebo anglický, ruský, polský, srbochorvatský.

OBOR: 12-2-02 — EKONOMIKA SPOJU

Učební předměty	R o č n í k			
	I.	II.	III.	IV.
1. Český-slovenský jazyk a literatura	3	2	2	2
2. Ruský jazyk	2	2	2	2
3. Volitelný jazyk	3	3	2	2
4. Dějepis	2	2	—	—
5. Filosofie a společenské nauky	—	—	2	1
6. Zeměpis hospodářský a spojový	3	3	2	3
7. Politická ekonomie	—	—	1	2
8. Matematika	2	2	2	2
9. Fyzika	2	2	—	—
10. Chemie	3	—	—	—
11. Tělesná výchova	2	2	2	2
12. Všeobecná ekonomika a organizace odvětví	3	2	—	—
13. Ekonomika spojů	—	—	4	4
14. Základy statistiky a účetnictví	—	—	2	3
15. Poštovní provoz	—	4	4	4
16. Telekomunikační provoz	—	3	2	3
17. Technická spojová zařízení	—	—	2	2
18. Výpočetní technika	3	—	—	—
19. Technika administrativy	4	2	—	—
20. Provozní praxe	—	3	3	—
Celkem	32	32	32	32
Napovinné předměty:				
Další živý jazyk	2	2	2	2
Těsnopis	2	2	2	2
Sportovní hry	2	2	2	2

Zdroj: <http://oavin.cz/>

Příloha 4

ŠK. R. 1968/69

Obor: 12-2-01. — VŠEOBECNÁ EKONOMIKA

Učební předměty	R o č n í k			
	I.	II.	III.	IV.
1. Český-slovenský jazyk a literatura	3	3	3	2
2. Ruský jazyk	2	2	2	2
3. Volitelný jazyk	3	3	3	2
4. Dějepis	2	2	—	—
5. Filosofie společenské nauky	—	—	2	1
6. Hospodářský zeměpis	2	2	—	—
7. Matematika	3	3	2	2
8. Fyzika	2	2	—	—
9. Chemie	2	—	—	—
10. Tělesná výchova	2	2	2	2
11. Nauka o výrobě	2	2	—	—
12. Politická ekonomie	—	—	—	3
13. Ekonomika a organizace odvětví	2	2	2	2
14. Finance a úvěr	—	—	2	2
15. Hospodářské plánování	—	—	2	2
16. Účetnictví	—	3	4	5
17. Statistika	—	—	2	2
18. Hospodářské počty	2	2	2	—
19. Základy československého práva	—	—	—	2
20. Mechanizace evidence a výpočetních prací	—	2	2	2
21. Technika administrativy	2	2	2	1
22. Těsnopis	3	—	—	—
Celkem	32	32	32	32
Nepovinné předměty:				
Další živý jazyk nebo konverzace				
v živém jazyce	2	2	2	2
Technika administrativy	—	—	2	2
Těsnopis	—	2	—	—
Sportovní hry	2	2	2	2

Povinná provozní praxe ve IV. ročníku: 2 týdny.

Zdroj: <http://oavin.cz/>

OBOR: 12-3-02 — HOSPODÁŘSKÁ ADMINISTRATIVA

Dvouleté studium

Učební předměty	R o č n í k	
	I.	II.
1. Český-slovenský jazyk a literatura	4	4
2. Ruský jazyk	3	—
3. Společenské nauky	—	1
4. Hospodářský zeměpis	2	2
5. Matematika	—	2
6. Tělesná výchova	2	2
7. Základy výroby	2	2
8. Ekonomika a organizace odvětví	3	3
9. Finance a úvěr	—	2
10. Účetnictví	3	3
11. Statistika	—	2
12. Hospodářské počty	3	—
13. Technika administrativy	6	5
14. Těsnopis	4	4
Celkem	32	32
Nepovinné předměty:		
Základy mechanizace evidence a výpočetních prací	—	2
Další živý jazyk	2	2
Sportovní hry	2	2
Povinná provozní praxe ve II. ročníku 3 týdny.		

Zdroj: <http://oavin.cz/>